

Gezamenlijke Visie Internationaal

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
I. Inleiding	4
II. Ontwikkelingen	6
III. Branding van het Nederlands systeem voor hoger onderwijs en onderzoek.....	11
IV. Versterking van internationale vaardigheden en mobiliteit in het hoger onderwijs.....	15
V. Investeren in internationale netwerken en samenwerking / global development	20
Global development challenges.....	21
VI Gezamenlijke acties en gespreksagenda voor deze internationaliseringsvisie	23
Belang van ondersteuningsstructuur.....	26
Bijlage 1. Instrumenten	27
Bijlage 2. Aandachtspunten wet- en regelgeving en uitvoeringspraktijk	29
Bijlage 3. Data Internationalisering	31
1. Opleidingen	31
1.1 Engelstalig opleidingsaanbod in WO en HBO, op basis van aangeboden opleidingen (initieel en post initieel) Studiekeuzedatabase, 4 ^e kwartaal 2013	31
1.2 Engelstalig opleidingsaanbod (initieel) in Bachelor en Master, tussen 2009 en 2012	31
2. Studentenpopulatie Nederlandse hogescholen en universiteiten.....	32
2.1 Internationale studenten als deel van totale studentpopulatie in Nederland.....	32
2.2 Ingeschreven Internationale studenten in Nederland , EER – buiten EER	33
2.3 Ingeschreven Internationale studenten, per werelddeel.....	34
2.4 Instroom internationale studenten.....	38
3. Personeel aan Nederlandse universiteiten	40
3.1 Samenstelling Wetenschappelijk Personeel (WP) in aantallen fte (ultimo 31/12/2012).....	40
3.2 Ontwikkeling internationaal WP , 2006 – 2012, in fte (ultimo 31/12)	40
3.3 Ontwikkeling PhD's, in personen (excl. HOOP Gezondheid)	41
3.4 Aantal PhD's van niet-Nederlandse afkomst, per HOOP-gebied, (exclusief HOOP Gezondheid)	42
Bijlage 4. Beknopt overzicht van geraadpleegde bronnen	43

Voorwoord

Internationalisering is een noodzakelijke beweging voor de verdere ontwikkeling van Nederland als kenniseconomie: voor het versterken van de innovatiekracht en de concurrentiekracht. Actieve deelname in de mondiale kennisnetwerken is onontkoombaar om een voorlopersrol te kunnen blijven spelen bij het doorgeven, verder ontwikkelen, en toepassen van kennis. Dat vraagt het nodige van de wijze waarop wij (Nederland en de kennisinstellingen) infrastructuur vormgeven, onze instituties inrichten en investeren in menselijk kapitaal. Internationalisering is geen afzonderlijke activiteit of doel op zich maar is volledig verweven met onderwijs en onderzoek en draagt bij aan de versterking van de kwaliteit daarvan. Onze visie is om dat met een aantal gemeenschappelijke ambities sterker tot uitdrukking te brengen.

Om een plaats in de top 5 van de kenniseconomieën te verzekeren zien de kennisinstellingen het als de uitdaging om Nederland neer te zetten als 'global brand'. Daarvoor is nog meer aandacht nodig voor een gemeenschappelijk profiel: Nederland kennisland als 'the country to be' om kennis op te doen, te ontwikkelen en door te geven. Ook voor het internationale optreden van de Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs en onderzoek heeft dat gevolgen.

Daaruit vloeien verschillende ambities voort die de hogescholen en universiteiten graag willen oppakken, zoveel mogelijk in aansluiting bij het bredere overheidsbeleid. In deze notitie worden de uitdagingen en keuzemogelijkheden beschreven. Keuzes op basis van deze notitie zullen leiden tot een verdere diversificatie van de instellingsprofielen. Internationalisering wordt door de gezamenlijke kennisinstellingen gezien als maatschappelijke opdracht en specifiek ingezet om een aantal in het vervolg uitgewerkte ambities te bereiken.

Deze notitie laat zien welke internationale ontwikkelingen gevolgen moeten hebben voor de invulling van de ambities van de instellingen. En welke acties zij zelf gericht kunnen nemen in het licht van het eigen profiel.

Den Haag, mei 2014.

I. Inleiding

De hogescholen en universiteiten presenteren een gezamenlijke agenda voor de verdere internationalisering van het hoger onderwijs en onderzoek, gezien de internationale ontwikkelingen, de noodzakelijke versterking van de innovatie- en concurrentiekracht van Nederland en de versterking van de kwaliteit van onderwijs en onderzoek. Daarmee brengen wij vanuit een complementaire rol onze eigen ambities en inzet voor verdere internationalisering voor het voetlicht, zo veel mogelijk in aansluiting bij het bredere overheidsbeleid.

Ambities

De eerste ambitie vormt het uitrusten van de Nederlandse studenten met de relevante, breed inzetbare, kennis en internationale vaardigheden die zij nodig hebben voor hun toekomstige beroepsuitoefening in Nederland of daarbuiten. Hiermee geven wij invulling aan de human capital agenda.

Een tweede ambitie is gelegen in het versterken van de bijdrage van internationale studenten en staf aan de Nederlandse kenniseconomie. Talentvolle afgestudeerden moeten meer plek vinden op de Nederlandse arbeidsmarkt (“Make it in the Netherlands”). Het snel uitdijende alumninetwerk in het buitenland moet een belangrijke ambassadeursfunctie krijgen, zowel voor de handelsrelaties van het Nederlandse bedrijfsleven en haar zakenpartners als voor de Nederlandse internationale betrekkingen.

De derde ambitie is meer synergie tussen de branding van *Nederland kennisland* en *Holland branding*. Het gericht verkennen en inzetten van onze *unique selling points* is daarvoor cruciaal. Vanuit deze gemeenschappelijke boodschappen vullen afzonderlijke hogescholen en universiteiten hun eigen positionering in. Ook een generiek beurzenprogramma hoort daarbij thuis.

Het verbreden en verdiepen van strategische samenwerking is de vierde ambitie. Investeren in deelname aan *global knowledge networks* is essentieel voor onderzoek en de toepassing daarvan. Verstevigen van netwerken ondersteunt ook fysieke mobiliteit van staf en studenten.

Leeswijzer

In deze notitie worden allereerst de nationale en internationale ontwikkelingen beschreven die relevant zijn voor de positionering van ons hoger onderwijs en onderzoek (Hoofdstuk II). Daaruit komt de noodzaak naar voren voor een aantal duidelijke keuzes, om:

- ons stelsel van hoger onderwijs en onderzoek beter te branden en te positioneren in het kader van de Holland branding (Hoofdstuk III).
- de ontwikkeling van internationale competenties een duidelijke plek te geven in het onderwijs, bijvoorbeeld door de *international classroom*, of vormen van mobiliteit. (Hoofdstuk IV)
- Strategische partnerschappen te vormen en te verdiepen (Hoofdstuk V)

Op basis van deze keuzes wordt afsluitend een gespreksagenda geformuleerd voor de betrokken ministeries, het bedrijfsleven, ondersteunende organisaties (zoals de Nuffic) en andere partners (Hoofdstuk VI).

Deze notitie moet worden gezien in samenhang met andere beleidsnotities, zoals de aangekondigde Wetenschapsvisie van het kabinet. Wetenschappelijke en kennisinhoudelijke ambities worden daarom niet in deze notitie behandeld. Wel wordt waar mogelijk de samenhang getoond.

II. Ontwikkelingen

De Nederlandse kennisinstellingen zien het als hun nadrukkelijke opdracht om onderwijs, onderzoek en valorisatie op topniveau uit te voeren¹. Dat kan inmiddels alleen door te opereren in internationaal perspectief. Voortdurende kwaliteitsverbetering en vernieuwing is alleen mogelijk door permanent rekening te houden met de ontwikkelingen in de wereld en gericht samenwerkingsverbanden aan te gaan. De wereldwijde vraag naar kwalitatief goed hoger onderwijs blijft groeien. Dit biedt voor Nederland kansen en uitdagingen om hier meer gericht op in te spelen.

Nationaal

De Nederlandse politiek heeft als aspiratie om onderwijs en onderzoek in de mondiale top 5 te plaatsen. De sterke positie van de Nederlandse kenniseconomie moet zeker worden gesteld. Het absorptievermogen van ons land (het vermogen om kennis binnen te halen die leidt tot innovatie) wordt in belangrijke mate bepaald door de omvang van het menselijk kapitaal. Voor Nederland is dit extra van betekenis omdat wij ons ontwikkelen van een exporteconomie naar een economie die een sleutelrol speelt in mondiale waardeketens. Met hoogwaardige kennisintensieve bijdragen uit Nederland ontstaat elders een eindproduct.

De WRR (2013) stelt dat Nederland bovenal moet inzetten op de 'voedingsbodem' van de economie om internationaal concurrerend te blijven. Het gaat daarbij om het zo optimaal mogelijk toerusten van infrastructuur, instituties en menselijk kapitaal om op nieuwe ontwikkelingen in te spelen. Om het verdienvermogen van ons land te versterken is maximale responsiviteit nodig (KNAW 2013).

Kennisinstellingen spelen in toenemende mate een leidende maatschappelijke rol en zijn actieve partners in triple helix verband. Het triple-helix concept vindt zijn fundering in de gedachte dat het potentieel voor creatieve vernieuwing en economische ontwikkeling ontstaat op de kruispunten van die instituties: kennisinstellingen, bedrijfsleven en overheid. Succesvolle triple-helix verbanden zijn krachtige vernieuwings- en ontwikkelingsimpulsen voor hele regio's en vinden vaak hun verschijningsvorm in campusinitiatieven. Door de internationale uitstraling van deze initiatieven kunnen universiteiten en hogescholen de verbinding vormen met het internationale bedrijfsleven. De kracht zit in de combinatie tussen de kennisinfrastructuur van onderwijs/onderzoeksinstituten en bedrijven, ook over grenzen heen.

Voor die ontwikkeling is een steeds bredere pool van hoogopgeleiden met internationale vaardigheden een absolute voorwaarde. De vraag naar kenniswerkers groeit wereldwijd sterker dan ooit². Kenniswerkers zijn de hoeksteen van de samenleving geworden en zijn in toenemende mate bepalend voor het innovatieve vermogen van die samenleving.

---

¹ WRR (2013).

² AWT (2013).

De cijfers laten het volgende beeld zien:

- Volgens recent onderzoek zijn er ongeveer 100.000 buitenlandse kenniswerkers in Nederland. Dat is ongeveer 4 procent van het totaal aantal kenniswerkers in Nederland. Nederland is internationaal gezien 'gemiddeld' in het aantrekken van buitenlandse talenten. Dit is in lijn met het rapport van de OESO waarin wordt aangegeven dat Nederland een sterke internationale oriëntatie heeft, maar er niet in slaagt om buitenlandse kenniswerkers en kennisintensieve bedrijven aan te trekken.³
- Het aantal buitenlanders dat naar Nederland komt voor een complete studie bedraagt in het studiejaar 2012-13 8% van alle in het bekostigd hoger onderwijs ingeschreven studenten. Een percentage dat de afgelopen jaren is gestegen maar nog steeds onder het Europees gemiddelde ligt. Bij de universiteiten vindt een sterke groei plaats van het aantal buitenlandse studenten. Bij hogescholen is de groei gestagneerd en blijven steken op 6 % van de hele studentenpopulatie.
- De afgelopen jaren neemt het aantal Duitse studenten (43% van het totaal) dat in Nederland studeert af en komen er steeds meer studenten uit andere landen bij. De buitenlandse studentenpopulatie wordt meer divers.
- De kosten voor het opleiden van internationale studenten worden ruimschoots gecompenseerd door latere (belasting) inkomsten van afgestudeerde studenten die in Nederland blijven werken. Berekeningen over blijfkansen liggen tussen de 19% en 27%. Ook positieve welvaartseffecten zijn het direct gevolg van de internationale studenten die na hun afstuderen in Nederland blijven om te werken. Het SER-rapport "Make it in the Netherlands" heeft duidelijk gemaakt dat er mogelijkheden zijn om de blijfkansen nog flink te verhogen. Met het hierop volgende Actieplan van alle stakeholders, wordt dan ook ingezet op het verhogen van de 'stayrate' van afgestudeerden.
- Een deel van de studenten aan Nederlandse instellingen (20%) doet een buitenlandervaring op. Vanuit de arbeidsmarkt blijkt ook grote behoefte te bestaan aan internationale competenties (ROA 2013).
- De Nederlandse studenten volgen, ten opzichte van, hun Europese studenten, eerder een volledige studie in eigen land. Volgens de gegevens van de OESO⁴ volgt 3,1% van alle Nederlandse studenten een volledige studie in het buitenland. Het Europees gemiddelde ligt op 3,7%.

---

³ Aan de universiteiten is het aandeel buitenlandse wetenschappers inmiddels zeer aanzienlijk, met 15% internationale hoogleraren en 46% PhD-kandidaten in 2012.

⁴ Mobiliteit in beeld (2013).

Internationaal

Europa wordt van steeds grotere betekenis voor hoger onderwijs en onderzoek. De verdere invulling van de Europese Hoger onderwijsruimte (Bologna) en de Europese Hoger Onderzoeksruimte zijn daar duidelijke voorbeelden van. De Europese programma's bieden steeds meer handvatten voor het aangaan van samenwerking, het faciliteren van uitwisseling (studenten en staf) en het gericht investeren in kennisvermeerdering en economische groei. Zij moeten ook bijdragen aan het functioneren van de afgestudeerden op de Europese arbeidsmarkt. Dit alles heeft ook gevolgen voor de bewegingen van talent: kenniscirculatie speelt zich in hoge mate richting Noordwest Europa af, mede veroorzaakt door de regionaal sterk verschillende werkloosheid onder jongeren. Tijdens het Nederlands voorzitterschap in 2016 zal gericht aandacht worden besteed aan het belang van de Europese samenwerking voor de kennisinstellingen.

Economische groei in grote delen van de wereld is aanleiding geweest voor een forse toename van de vraag naar de beschikbaarheid van hoger onderwijs. De toenemende vraag komt met name van studenten uit de steeds grotere middenklasse in de snelgroeiende landen. Nieuwe markten zullen vooral ontstaan bij de 'tweede generatie groeiers' zoals in Afrika, een aantal Zuidoost Aziatische landen en de Andes-landen.

Daarnaast zijn de investeringen in hoger onderwijs en onderzoek enorm toegenomen in regio's met opkomende economieën, zowel publiek als privaat (bijvoorbeeld collegegeld inkomsten). Ontwikkelingen in de huidige belangrijke partnerlanden voor Nederland, de BRICS-landen⁵ en de *next eleven*⁶, zullen impact hebben op de concurrentieverhoudingen van Nederland (zij doen ook in toenemende mate mee in de *war for talent*⁷), maar zullen ook nieuwe samenwerkingsmogelijkheden bieden. De concurrentie op het gebied van onderwijs en onderzoek neemt toe, inclusief het ontstaan van nieuwe internationale topuniversiteiten.

Ondanks de buitenlandse investeringen overtreft de vraag naar hoger onderwijs de groei van het aanbod.⁸ Hier doen zich voor het Nederlandse hoger onderwijs kansen voor. Nederlandse instellingen bieden de opleidingen aan waar zowel de talenten als de internationale arbeidsmarkt behoefte aan hebben. Hiertoe zijn echter ook andere landen in staat. De *war for talent* zal de komende jaren om verschillende redenen toenemen. In het Westen groeit de noodzaak om de arbeidspopulatie op peil te houden gezien de verwachte vergrijzing van de bevolking. Talenten zijn bovendien nodig om de innovatievoorsprong op de (opkomende) concurrentie te behouden. Ook voeren steeds meer landen een gerichte strategie op het aantrekken van talent (bijvoorbeeld Australië, Nieuw Zeeland, Frankrijk, Duitsland en China). Bovendien zal hoogopgeleid talent steeds minder honkvast zijn (*braincirculation*).

Dit alles onderstreept de toenemende noodzaak om internationaal onderscheidend te zijn en om goed aangesloten te zijn bij beleidsontwikkelingen en nieuwe voorzieningen in relevante

---

⁵ Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika.

⁶ Waaronder Indonesië, Turkije en Colombia.

⁷ Rusland kent bijv. grotere inkomende dan uitgaande mobiliteit. OESO (2013).

⁸ Om aan de toenemende vraag te kunnen blijven voldoen zou er op basis van de trend 2000-2007 dagelijks een nieuwe universiteit voor 20.000 studenten moeten worden opgericht. Extrapolatie op basis van Unesco (2009).

(partner-)landen. Deze kunnen immers gevolgen hebben voor Nederland en/of concrete samenwerkingsmogelijkheden bieden. De 'war for talent' geeft instellingen een extra prikkel om de kwaliteit van hun opleidingen te meten aan internationale kwaliteitsstandaarden.

Naast voornoemde ontwikkelingen die de vraag naar hoger onderwijs beïnvloeden zijn er ook een aantal onderwijsinhoudelijke ontwikkelingen die van betekenis zijn. Het Nederlandse hoger onderwijs zal hier een antwoord op moeten vinden om niet mondiaal positie te verliezen.

- Op de nieuwe vraag naar hoger onderwijs ontwikkelt zich al een nieuw aanbod met de opkomst van transnationaal onderwijs: 'offshore' campussen, waar andere landen zich steeds meer van bedienen, en een sterk toenemend aanbod dat niet meer geheel aan een vaste thuisbasis is gebonden. In deze context worden bestaande programma's opgeknipt (decompositie) om flexibeler aangeboden te kunnen worden. Ook het samengaan van aanbod en accreditatie vanuit een hoger onderwijssysteem, is steeds minder een vanzelfsprekendheid. We zien voor deze zaken grote transnationale consortia ontstaan.
- Deze trend naar transnationaal onderwijs wordt ook bevorderd door het toenemende aanbod van digitaal onderwijs. Deze onderwijsvorm vergroot de mogelijkheden van tijd- en plaats onafhankelijk leren. In de praktijk van het hoger onderwijs in binnen- en buitenland is een ontwikkeling zichtbaar richting *blended learning*⁹. Mondiaal is er een fors groeiend aanbod van open course ware. De grote zichtbaarheid van Massive Open Online Courses (MOOC's) hebben de ontwikkeling van open en online onderwijs de laatste jaren een enorme versnelling gegeven. Open courseware biedt een heel scala aan vernieuwende en innovatieve mogelijkheden om veel verschillende doelgroepen te bereiken. Universiteiten en hogescholen kunnen zich profileren en zo mogelijk nieuwe talenten (studenten, PhD's en onderzoekers) aantrekken of afstand onderwijs bieden. De instellingen zullen hiervoor zelf hun verdienmodel moeten ontwikkelen. Nederland beschikt over uitstekende digitale faciliteiten en een state of the art ondersteuning door SURF. Nederland is al jaren zeer actief in open online onderwijs en heeft daarin wereldwijd een goede reputatie, ook door deelname aan internationale gremia waaronder het Open Courseware Consortium en EADTU.
- De enorme mondiale vraag naar hoger onderwijs en hoger opgeleiden doet internationale diploma fraude toenemen. Daardoor is er bij bedrijven en onderwijsinstellingen een toenemende behoefte aan betrouwbare systemen voor internationale diplomavergelijking en -waardering en documentenverificatie.

Nederland moet de goede internationale reputatie van het stelsel beter benutten bij de branding van haar hoger onderwijs en onderzoek. Ondanks hun methodologische tekortkomingen spelen internationale rankings een belangrijke rol als benchmark en als wervingspotentieel. Zij kunnen bijdragen aan de boodschap dat het Nederlands systeem van hoger onderwijs en onderzoek, in al zijn aspecten, tot de beste van de wereld behoort: het systeem biedt een hoogvlakte met pieken. Belangrijk is dat de Nederlandse HO-sector hier internationaal als *brand* zichtbaar is. Dat moet

---

⁹ Voor transnationaal onderwijs vindt hierbij een mix plaats van onderwijsactiviteiten vanuit Nederland (afstandsonderwijs en/of contactonderwijs) en het buitenland (door de eigen instelling of een partner).

bijdragen aan de boodschap dat Nederland een aantrekkelijk land is om te studeren, te onderzoeken, en te werken (*Make it in the Netherlands*).

Gezien de internationale ontwikkelingen concluderen wij dat ons binair stelsel van hoger onderwijs met een zeer breed aanbod, zowel beroepsgericht als academisch georiënteerd, een belangrijke sterkte is van de Nederlandse HO-sector. Deze uitgangspositie biedt ons de mogelijkheid om op die internationale ontwikkelingen in te spelen. De inzet kan sterk verschillen voor onderscheiden opleidingen binnen één instelling. Deze notitie biedt aan instellingen handvatten voor verdere differentiatie en profilering. De sterkte van de sector kan worden ingezet voor het aantrekken van internationale studenten, het aanleren van internationale competenties en voor internationale samenwerking.

Globale trends. Wereldwijd is het aantal mobiele studenten gestegen van 1.7 miljoen (1994) tot 4.3 miljoen studenten (2010-11), dit vertegenwoordigt 2.4% van het totaal aantal studenten. Het grootste deel van de internationaal mobiele studenten gaat naar VS (16,5%), VK (13%), Duitsland (6,3%), Frankrijk (6,2%) en Australië (6,1%).

Nederland ontving in 1999-2000 0,68% van de mobiele studenten wereldwijd en in 2010-11 1,33%. Ondanks het hoge aantal Engelstalige programma's blijft Nederland met 8.5% buitenlandse studenten steken onder het Europees gemiddelde (EU28) van 8,9%

Bron: Nuffic, Mobiliteit in beeld 2013

III. Branding van het Nederlands systeem voor hoger onderwijs en onderzoek

Het is van belang om een scherp beeld te krijgen van de *unique selling points* van het Nederlandse hoger onderwijs en onderzoek stelsel. Daarmee moet de gezamenlijke branding van de instellingen worden versterkt.

De instellingen voor hoger onderwijs en onderzoek bepalen vanuit hun instellingsprofiel hun eigen agenda voor internationalisering. Zij laten zich hierbij leiden door de eigen internationale sterktes en ambities. Vanuit het perspectief “Nederland kennisland” en de betekenis voor de internationalisering van de instellingen, is het van belang om te bezien hoe gezamenlijke branding ook tot versterking van de instellingsagenda’s kan leiden. De branding van Nederland kennisland moet aansluiten bij de Holland branding. Er moet meer synergie tussen beiden ontstaan. Vanuit deze gemeenschappelijke boodschappen kunnen afzonderlijke hogescholen en universiteiten hun eigen positionering invullen.

De gezamenlijke branding van het Nederlandse hoger onderwijs en onderzoek zal zich meer kunnen richten op verschillende doelgroepen (bijvoorbeeld: herkomst, studiefase, vakgebied, werkgelegenheid). Juist door de unieke kenmerken van het Nederlandse stelsel voorop te zetten, zal de interesse voor de afzonderlijke kennisinstellingen toenemen. Alle betrokkenen zullen dan ook in al hun uitingen benadrukken dat juist Nederland interessant is voor:

- het volgen van een (deel-)studie, die bovendien ook arbeidsmarktperspectief biedt in Nederland, of in het eigen land bij terugkeer;
- het werken aan een Nederlands instelling door het geven van onderwijs en/of het doen van onderzoek, in een aantrekkelijke en inspirerende werkomgeving;
- samenwerking met Nederlandse kennisinstellingen die allemaal borg staan voor grote kwaliteit van onderwijs en onderzoek.

Voor de versterking van de *branding* van het Nederlandse stelsel zullen de *unique selling points* onder de aandacht worden gebracht bij buitenlands talent. Opvallend genoeg blijken deze in het buitenland soms onbekend te zijn. Juist in internationaal verband kunnen de *unique selling points* het verschil maken tussen een keuze voor Nederland of een ander kennisintensief land. De volgende zeven punten verdienen een prominente plaats in de wijze waarop het Nederlandse kennissysteem zich presenteert. Afhankelijk van de boodschap en de doelgroep, zal het accent meer op een of meer van deze punten kunnen liggen.

- Breed aanbod - Het Nederlandse binaire systeem biedt een breed spectrum en continuüm van hoger onderwijs en onderzoek. Dat spectrum loopt uiteen van zeer sterke arbeidsmarktgerichte korte opleidingen (AD’s), via beroepsgerichte en academisch-theoretische bachelors, tot hoogwaardige zeer gespecialiseerde masteropleidingen (waaronder de MSc die internationaal meerwaarde biedt, boven elders gangbare Ba-PhD route). Tevens loopt het onderzoeksspectrum van zeer sterk door nieuwsgierigheid gedreven onderzoek tot praktijkgericht onderzoek.

- Nederland kennisland - Nederland is een vooraanstaand kennisland met een sterke reputatie en positie, een hoogvlakte met pieken. Zo spelen kennisinstellingen in toenemende mate een leidende maatschappelijke rol en zijn actieve partners in triple helix verband. Daarbij kent het gehele aanbod van onderwijs en onderzoek een hoge kwaliteit (tegen relatief gunstige prijs).
- Nauwe samenwerking tussen de hoger onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven. Dat uit zich in: een sterke beroepsgerichtheid van veel opleidingen, en tal van mogelijkheden om tijdens de studie werkervaringen op te bouwen. Daarnaast stelt deze samenwerking de instellingen in staat sneller op de ontwikkelingen en behoeftes van de arbeidsmarkt in te spelen. Na afloop van de studie is Nederland ook een aantrekkelijk vestigingsland. Het zoekjaar biedt nog een extra kans om een baan in Nederland te vinden.
- Engelstalig aanbod – Binnen het Nederlandse hoger onderwijs is er op alle niveaus (Ba, Ma en PhD) een zeer ruime beschikbaarheid van Engelstalige onderwijsprogramma's. Nederland is daar als niet-Engelstalig land uniek in. Vooral in de opkomende markten biedt dat veel mogelijkheden voor de werving van talentvolle studenten.
- Level playing field - De garantie dat studenten met een gelijkwaardig niveau de opleiding beginnen: als voorwaarde voor toelating hebben zij allemaal een kwalitatief gelijkwaardige vooropleiding en zijn zij de Engelse taal machtig.
- De onderwijs- en onderzoek cultuur, waarin vrijheid van meningsuiting, intellectuele onafhankelijkheid, nieuwsgierigheid en het recht om zaken ter discussie te stellen centraal staan. Voor PhD's geldt dat zij de ruimte krijgen om hun onderzoek in onafhankelijkheid vorm te geven en dat zij naast deze vrijheid ook voldoende ontwikkelingsmogelijkheden krijgen. Daarbij is ook de openheid van het stelsel uniek: wetenschappelijke samenwerking is ook met de andere instellingen goed mogelijk.
- Opleidingen met aandacht voor global challenges, die er bovendien in kunnen voorzien om juist het middenkader van de beroepsbevolking op te leiden.

In aanvulling op dit alles wordt er in de afzonderlijke regio's gewerkt aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor studenten, staf en andere kenniswerkers. Maar er is één belangrijk manco: een generiek beurzenprogramma als visitekaartje van Nederland kennisland voor talentvolle studenten.

Tabel 1 Engelstalig opleidingsaanbod in WO en HBO¹⁰

Soort opleiding	in het WO	in het HBO	Totaal
Associate degree		2	2
Bachelor	97	131	228
Master	542	64	606
Totaal	639	197	836

De afgelopen vijf jaar is er heel veel geïnvesteerd in de ontwikkeling van Engelstalige curricula en hun aantal blijft groeien. In de Masterfase kan reeds circa 60% van de opleidingen in het Engels worden gevolgd. De aantrekkelijkheid voor internationale studenten neemt daardoor fors toe.

Ten behoeve van Nederland als kennisland zullen Handelsmissies en Kennismissies een belangrijke rol moeten vervullen. Met de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking is afgesproken dat kennisinstellingen structureel intensiever worden betrokken bij Nederlandse handelsmissies. Het topsectorenbeleid speelt een grote rol bij deze missies. Nederlandse kennisinstellingen leveren hier graag een bijdrage aan, ter ondersteuning van de versterking van hun internationale samenwerking en de branding van het hoger onderwijs en onderzoek. Hetzelfde geldt voor de kennismissies van het ministerie van OCW. Dat vraagt om tijdige planning, en organisatie in gezamenlijkheid met de betrokken ministeries, de Nuffic en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

Het actieplan “Make it in the Netherlands” geeft een belangrijke impuls aan activiteiten die internationale studenten na hun afstuderen kunnen helpen in Nederland werk te zoeken of een bedrijf te starten. Dat wordt door de hoger onderwijsinstellingen ondersteunt en zij zullen hier in de regio het gesprek over voortzetten met de relevante partijen. Voor het leveren van de gewenste arbeidsmarktfocus kan het bedrijfsleven bijvoorbeeld meewerken aan specifieke beurzenprogramma’s voor internationale studenten.

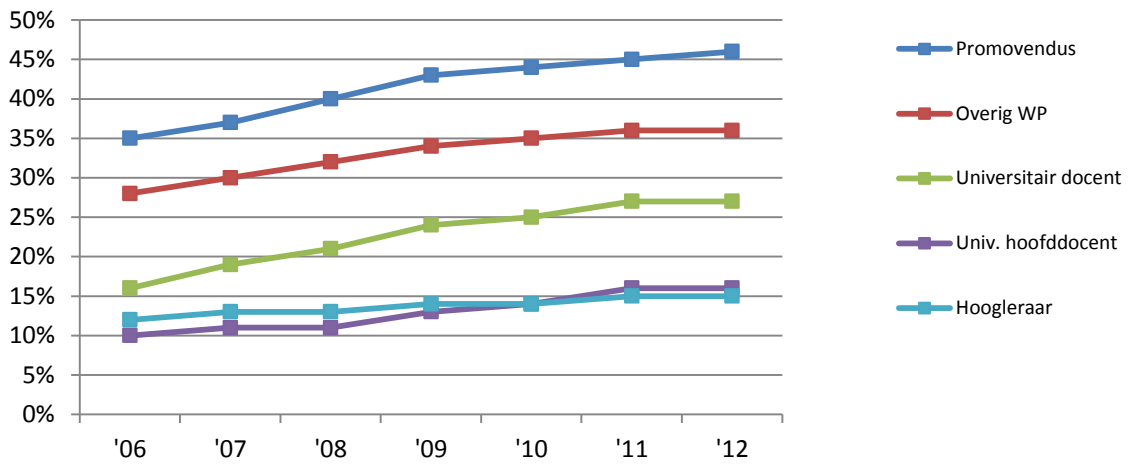
In het vorige hoofdstuk werd reeds aandacht besteed aan de rankings. Nederland is een van de weinige landen waarin vrijwel alle universiteiten consequent in de internationale rankings voorkomen. Die aanwezigheid ondersteunt de brede overall kwaliteit en het algemene hoge niveau van de Nederlandse universiteiten, met name op het terrein van onderzoek. Ook de internationale reputatie, de impact en de prestaties in *researchmetrics* getuigen van de sterktes van het onderzoek. Voor de branding van kennis als exportproduct en voor internationale onderzoekssamenwerking, is dit een niet te onderschatten gegeven. Bovendien draagt het sterk bij aan de aantrekkingskracht voor talent om in Nederland een wetenschappelijke carrière aan te vangen of voort te zetten. Bijvoorbeeld bij de werving van PhD-kandidaten, al dan niet als promotiestudent, kan nog meer van dat gegeven gebruik gemaakt worden.

Het personeelsbestand aan universiteiten is in toenemende mate internationaal. Die trend wordt ook voor de hogescholen verwacht. Dat internationale karakter brengt ook eisen mee voor alle aspecten van personeelsbeleid. Voor de positionering van kennisinstellingen als aantrekkelijke werkgevers in internationaal verband zijn de meeste van de hierboven vermelde

¹⁰ In de bijlage Data Internationalisering is het Engelstalig opleidingsaanbod als % van het totaal aangegeven.

aandachtspunten ook van belang. Daarom zal er sterker gekeken moeten worden naar de dwarsverbanden tussen de HR-agenda gericht op werving van internationaal personeel en andere wervings- en positioneringsactiviteiten.

Aandeel internationaal WP, in fte

IV. Versterking van internationale vaardigheden en mobiliteit in het hoger onderwijs

Het is van belang om internationale vaardigheden in het onderwijs te verankeren. Daarvoor kunnen een heel scala aan onderwijsvormen worden ingezet: lopend van de *international classroom* tot aan uitgaande studiemobiliteit. De opleidingen en instellingen moeten hier zelf een vorm voor kiezen die ook bijdraagt aan hoogwaardig internationaal georiënteerd onderwijs. Dat alles draagt ook bij aan de kwaliteit van het onderwijs zelf.

Studenten en staf leren in toenemende mate om samen te werken in internationale (soms ook virtuele) teams en hun kennis toe te passen in een steeds veranderende en internationale omgeving. Deze internationale vaardigheden worden in toenemende mate gevraagd door werkgevers (ROA 2014). Zij kunnen op verschillende manieren worden verworven, in een continuüm dat *on campus* begint met onder meer de *international classroom*, tot aan leermobiliteit met een studie of stageperiode in het buitenland. Voor leermobiliteit wordt in dit hoofdstuk aandacht besteed aan studiepuntenmobiliteit en diplomamobiliteit (studenten halen hun volledige Ba, Ma of PhD in een ander land dan waar zij hun vooropleiding hebben genoten).

De instellingen in Nederland bieden steeds meer opleidingen aan waarbij eindtermen, leerdoelen en onderwijsvormen uitgaan van een *truly international classroom* (die meer is dan een verzameling van paspoorten). Hier zullen de instellingen gericht aan moeten werken. De *international classroom* wordt mede gevormd door een goede mix van studenten uit binnen- en buitenland en een inhoudelijk concept dat de culturele achtergronden van studenten in het onderwijs integreert. De aanwezigheid van internationale studenten draagt bij aan een ambitieuzer studiecultuur. Daarmee wordt een belangrijke impuls voor kwaliteitsverbetering van het onderwijs geleverd. Het profijt van de *international classroom* kan pas ten volle worden benut als studenten daadwerkelijk samenwerken in het onderwijs.

International classroom – UM

De internationale studentenpopulatie en het kleinschalige Probleemgestuurd Onderwijs (PGO) dragen bij aan de invulling van de International Classroom aan de Universiteit Maastricht. Door het intensieve samenwerken in kleinschalige internationale groepen doen studenten interculturele vaardigheden op. Voor optimaal profijt is een aantal activiteiten binnen en buiten de *international classroom* ontwikkeld en worden voortdurend nieuwe initiatieven ontplooid:

- Binnen het PGO wordt door alle faculteiten actief aan internationale en/of Europese 'case studies' en thema's gewerkt;
- De School of Business and Economics biedt een vaardigheidstraining 'intercultural competencies' aan voor zowel bachelorstudenten als docenten. Ook de Faculteit Health, Medicine and Life Sciences heeft een vergelijkbare tutortraining als pilotproject ontwikkeld;
- Extra-curriculaire en sociale activiteiten worden georganiseerd om Nederlandse en internationale studenten met elkaar in contact te brengen: bijvoorbeeld door de studie- en studentenverenigingen; tijdens de introductieweek en in het kader van Studium Generale.

Docentcompetenties – Hanzehogeschool Groningen

Het werken in een internationale onderwijsomgeving stelt nieuwe eisen aan docenten. De Hanzehogeschool heeft met de International Competences Matrix een belangrijke stap gezet in het inzichtelijk maken van de benodigde competenties voor het goed functioneren in een internationale hogeschool. De ambitie van de hogeschool is nu om op basis van deze matrix een professional development track te ontwikkelen, die moet leiden tot een Basic Qualification Internationalisation.

In- en uitgaande leermobiliteit van studenten en staf is verder van groot belang voor het vormen van kennisnetwerken en om de internationale concurrentiepositie van instellingen te versterken. Juist vanwege de bijdrage van internationalisering aan de kwaliteit van het onderwijs onderschrijven de hogescholen en universiteiten hier ook standaarden voor, zoals bijvoorbeeld de Landelijke gedragscode internationale studenten, en het keurmerk internationalisering van de NVAO.

Leermobiliteit biedt de mogelijkheid voor verdieping van de inhoudelijke kennis vanuit een geheel ander perspectief, maar is voor de meeste studenten (nog) geen realiteit. De uitdaging voor het hoger onderwijs ligt in het vergroten van de uitgaande studiepuntmobiliteit, omdat die een belangrijke kwalitatieve meerwaarde heeft. Aan de oorzaak van de achterblijvende studiepuntmobiliteit vanuit Nederland zijn veel analyses gewijd. Belangrijke oorzaken blijken te liggen in formele redenen, zoals de financiële implicaties maar vooral ook onvoldoende aansluiting bij het studieprogramma en onzekerheid over erkenning door de eigen instelling van elders toegekende studiepunten. Voor hogescholen en universiteiten ligt hier een belangrijke ambitie. Temeer daar blijkt dat een buitenlandervaring de kansen op de arbeidsmarkt verhoogt.¹¹

Cijfers en trends

Inkomende mobiliteit. Er is een gestage groei van buitenlandse studenten die in Nederland een volledige opleiding komen volgen (diplomamobiliteit). Het totaal aantal internationale studenten dat studeert bij een Nederlandse, bekostigde hogere onderwijsinstelling bedraagt op 1 oktober 2013: 57.666 (8% van de gehele studentenpopulatie). In 2006 waren dit nog 31.818 internationale studenten.

Bij de hogescholen stonden 27.160 internationale studenten ingeschreven in 2013. Dit is 6,2% van de hele studentenpopulatie. Bij de Nederlandse universiteiten stonden in dat jaar 30.506 internationale studenten ingeschreven. Dit is 12% van de hele studentenpopulatie. De meeste internationale studenten zijn afkomstig uit landen binnen de Europese Unie. Verreweg de meeste internationale studenten zijn afkomstig uit Duitsland. Van de studenten buiten de EER komen de meeste studenten uit China.

Uitgaande mobiliteit. In het wo heeft 23.7% van de afgestudeerden (2010) buitenlandervaring opgedaan tijdens hun studie. In het hbo is dat 21.4%(*). De meeste studenten gaan naar het buitenland voor stage of een combinatie van studie en stage (resp. 60% en 16%). In 2010-11 ging 3,1% van de Nederlandse studenten voor een volledige opleiding in het buitenland studeren. Nederland zit hiermee net onder het Europees gemiddelde (EU28) van 3,7%, maar het percentage groeit gestaag.

¹¹ ROA (2014).

De totale jaarlijkse uitgaande studiepuntmobiliteit wordt geschat op 28.700. Bron: Mobiliteit in beeld 2013.

*Aangetekend moet worden dat deze percentages een optelling van veel onderling verschillende cijfers betreft (van zeer kortdurende tot Erasmus-mobiliteit). Voor preciezere indicatoren zal nadere studie noodzakelijk zijn.

Aanvullende data staat beschreven in de bijlage "Data Internationalisering".

Uitgaande mobiliteit wordt fors versterkt indien instellingen ervoor kiezen om, passend bij het profiel van de instelling en de opleiding, deze mobiliteit ook als onderdeel van de opleiding op te nemen. Dat kan bij uitstek in de vorm van een mobiliteitsvenster: een specifieke periode die ruimte biedt om in het kader van het curriculum in het buitenland leerervaringen op te doen.

Steeds meer verschillende opleidingen hebben er al voor gekozen om studiepuntmobiliteit tot de norm voor alle studenten te verheffen. Van de ervaringen, inclusief de vele bijkomende praktische aspecten, kunnen andere opleidingen lering trekken.

Door opname in het curriculum als vast onderdeel komt op de instelling ook een grotere zorgplicht te rusten om een passend aanbod. Intensievere samenwerking met instellingen in het buitenland is een vereiste om dat aanbod zeker te stellen en door wederzijds vertrouwen erkenning van studiepunten te kunnen garanderen. Een stap verder gaat het afstemmen van curricula. Ook in nieuw vorm te geven doorlopende leerlijnen (in samenwerking met het VO) kan er aandacht worden besteed aan leermobiliteit als integraal onderdeel van opleidingen.

Het voordeel voor studenten is dat er een einde komt aan onduidelijkheid over de erkenning van studiepunten. Vrees voor studievertraging kan daarmee worden beperkt. Een dergelijke aanpak betekent wel dat niet meer voor iedere willekeurige instelling in het buitenland kunnen kiezen.

Vorbereiding op Mobiliteit – Tilburg University

Tilburg University vindt het belangrijk dat studenten een buitenlandervaring opdoen tijdens de studie. Veel aandacht wordt besteed aan de voorbereiding op het verblijf in het buitenland en de verwerking van de exchange ervaring na terugkomst. In 2014 is gestart met een module 'intercultural awareness'. Het leert studenten om, vanuit een theoretisch perspectief, hun eigen culturele achtergrond te plaatsen binnen de verscheidenheid van culturen/landen. Daarbij draagt het bij aan de ontwikkeling van vaardigheden om effectief te kunnen communiceren en samenwerken in een interculturele setting.

Stages in Latijns-Amerika - Hogeschool Rotterdam

De Hogeschool Rotterdam heeft in het nog lopende project Internships in Emerging Latin America (IELA-project) sinds 2010 onder andere 60 kwalitatief hoogwaardige stageplaatsen gecreëerd. De studenten zijn op hun stage voorbereid door middel van een intensieve begeleiding in het voortraject, waarin ze meer leerden over de taal en cultuur van hun bestemmingsland. Eenmaal ter plaatse hebben de studenten een programma gevolgd om het land goed te leren kennen op het gebied van bedrijvigheid, sociale omgeving, politiek, infrastructuur, cultuur en geschiedenis.

Mobiliteit in het 5^e semester – Universiteit Twente

Aan de Universiteit Twente is bij de nieuwe inrichting van het bachelor onderwijs het 5e semester helemaal vrij gelaten om de mogelijkheid te bieden naar het buitenland te gaan. De UT zal zelf Engelstalige modules aanbieden die als mobility package worden aangeboden aan strategische partners. Daarmee ontwikkelt de mobiliteit zich van individuele afspraken naar afspraken over aantallen en kwaliteit in de uitwisseling.

Publiek private samenwerking in China – Van Hall Larenstein

Van Hall Larenstein werkt met bedrijven, de overheid, het wo en het mbo samen aan het project Dairy Chain Friesland: van gras tot glas. Via de provincieband is de weg gebaad naar intensievere samenwerking met de Sichuan University, één van de topuniversiteiten in China, wordt momenteel een 2+2 programma opgezet. In het 2+2 programma volgen de Chinese studenten eerst twee jaar studie in China en maken hun bachelor studie vervolgens in Friesland af. Met de Nederlandse bedrijven in China en Chinese bedrijven in Nederland uit het Dairy Chain project worden afspraken gemaakt over mogelijkheden van stage- en afstudeerplaatsen, traineeships en toekomstige banen.

Transnationaal onderwijs – Wageningen University & Research centre

Bij de ontwikkeling van het aanbod van transnationaal onderwijs hanteert Wageningen UR als uitgangspunt dat de kwaliteit van transnationaal onderwijs minimaal even hoogwaardig moet zijn als het reguliere onderwijs bij de Nederlandse vestiging. Bij het buitenlandse aanbod wordt ook nadrukkelijk de eigen onderwijsbenadering (incl. bepaalde onderwijsvormen, zoals de academic consultancy training) aangehouden. Juist door dat afstudeerprofiel onderscheiden de afgestudeerden zich van anderen op de arbeidsmarkt, én het profiel is zeer herkenbaar voor werkgevers. De laatsten moeten daarop kunnen bouwen, zeker ook omdat zij vaak belangrijke samenwerkingspartners zijn.

De toename van het aantal Engelstalige curricula vergroot de noodzaak voor aandacht voor de adequate taalvoorbereiding van Nederlands onderwijs- en onderzoekspersoneel. Om de kwaliteit van het internationale onderwijs in Nederland te garanderen is het van belang de Nederlandse docenten goed voor te bereiden op hun internationale studenten. De instellingen willen dit ook zelf verder vormgeven, bijvoorbeeld door ontwikkelingsafspraken in het kader van de cao, door afspraken te maken in het kader van de Basiskwalificatie Onderwijs (BKO), door het aanbieden van trainingen gericht op de *international classroom*, of door het stimuleren van fysieke docentmobiliteit (zoals met Erasmus plus).

Ook andere aspecten vragen om meer aandacht voor het Engels. Daarbij gaat het bijvoorbeeld over verbetering van de communicatie van de instellingen (beginnend bij bijvoorbeeld bewegwijzering) tot het Engelstalig beschikbaar stellen van alle instrumenten en uitingen gericht op (potentiele) buitenlandse studenten. Bij werving mag dit gemeengoed zijn (Gedragscode), het gaat ook om alle hierop volgende fasen van aanmelding en registratie. En uiteindelijk ook zaken als medezeggenschap moeten meer aandacht voor betrokkenheid van de internationale student hebben (hiervoor is ook aandacht in Make it in the Netherlands).

Als gevolg van het gestructureerde hoger onderwijsaanbod in Europa in het kader van het Bolognaproces zal diplomamobiliteit voor *graduate degrees* (na voltooiing van Ba- of Ma-opleiding) de komende jaren toenemen. De harde knip tussen bachelor en masteropleidingen,

maakt het studenten in beginsel makkelijker om van instelling te veranderen, binnen Nederland of daarbuiten. Dit kan dus ook leiden tot versterkte uitgaande mobiliteit. Dat gegeven zet universiteiten en hogescholen aan tot verdere concurrentie en profilering, gericht op andere studenten dan de gebruikelijke doorstroomstudenten. Ook de instroom van buitenlandse studenten zal steeds diverser worden, bijvoorbeeld verder geholpen door de Erasmus plus-leenfaciliteit. Hierdoor winnen adequate selectie- en wervingsmechanismen aan belang, juist ook om ervoor te zorgen dat potentiële talentvolle studenten niet worden afgeschrikt, maar worden geselecteerd op hun talent en potentiële studiesucces (in plaats van op precies passende vooropleidingseisen).

De wederzijdse erkenning van accreditatie door Nederlandse (NVAO) en buitenlandse kwaliteitszorgorganisaties, groeit gestaag. Voor onze studenten en eigen instellingen is het van belang dat er meer duidelijkheid komt over de kwaliteit van de verschillende opleidingen in het buitenland, om zo de transparantie te vergroten. Duidelijkheid is ook nodig voor het aanbod van Nederlands geaccrediteerd onderwijs in het buitenland.

De instellingen hebben de ambitie om meer gemeenschappelijke programma's aan te bieden. Zij werken bijna allemaal in verschillende internationale netwerken met andere onderwijsinstellingen, waarbinnen ook de mogelijkheid voor gezamenlijke opleidingen wordt verkend. De student ontvangt na afronding idealiter één diploma van de deelnemende instellingen. De wetgeving die dit mogelijk moet maken, blijkt complex en beperkend. In internationaal perspectief knelt het keurslijf van de wetgeving dat voorschrijft dat masteropleidingen een omvang van 60 erts hebben (met uitzondering voor natuur- en techniekstudies), waar in andere landen de standaard van 120 gebruikelijk is. Dat is bijvoorbeeld een probleem bij de vormgeving van Erasmus master-opleidingen (voorheen Erasmus Mundus).

V. Investeren in internationale netwerken en samenwerking / global development

Hoogwaardige internationale partnerschappen en netwerken op onderzoek en onderwijsgebied zijn van essentieel belang. Nederland is gebaat bij het verstevigen en diversifiëren van zijn netwerken. Dat is geen vanzelfsprekendheid maar de opbrengst van jarenlange investeringen in internationale netwerken, gericht op het creëren van wederzijds vertrouwen als basis voor samenwerking. De Nederlandse kennisinstellingen zijn daarvoor aantrekkelijke partners omdat zij een continuüm van kennisgebieden bestrijken.

Hogescholen en universiteiten hebben de ambitie om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheden die de Europese programma's hen bieden. Met name de programma's voor onderwijs (Erasmus plus), onderzoek en innovatie (Horizon 2020) en structuur en investeringsfondsen (ESIF) bieden kansen voor samenwerking en de financiering daarvan. Voor het hoger onderwijs en onderzoek is deze financiering van samenwerking steeds meer van belang. Met het afnemen of wegvallen van nationale financiering in verschillende EU-lidstaten wordt de concurrentie in de EU programma's sterker.

Erasmus plus biedt nieuwe kansen voor de versterking van student- en docentmobiliteit en het aangaan van strategische partnerschappen. Daar willen de instellingen zich ook stevig voor inzetten. Voor inkomende mobiliteit biedt de Erasmus Master leenfaciliteit nieuwe kansen om talent in Nederland een masteropleiding te laten volgen. Strategische partnerschappen bieden de mogelijkheid om tot sterkere samenwerking te komen met de hulp van te vormen (internationale) consortia, bijvoorbeeld voor de samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven in de regio.

Het nieuwe Horizon 2020 programma voor onderzoek en innovatie biedt de grootste internationale bron voor financiering van onderzoek en innovatie tezamen. Nederlandse onderzoekers zijn de afgelopen periode van *framework programma's* voor onderzoek al zeer succesvol gebleken. Dat geldt zeker ook de toekenning van grote aantallen *grants* door de European Research Council (ERC). De inzet voor de komende periode is om de huidige goede positie van universiteiten minimaal te handhaven en de positie van het Nederlandse praktijkgerichte onderzoek op het Europese onderzoeksterrein fors te versterken. Daarvoor is ook meer samenwerking binnen de triple helix van grote betekenis. Om tenminste het huidige succes te kunnen evenaren zal het voor de instellingen noodzakelijk zijn om de volle breedte van onderzoeksdisciplines voor het Europese voetlicht te brengen. Voor instellingen is de uitdaging onder het nieuwe programma om bestaande samenwerkingsverbanden te continueren en nieuwe verbanden, met name met het bedrijfsleven, aan te gaan. Het is de uitdaging voor de hogescholen en universiteiten om hier in de regio's gezamenlijk stappen in te zetten.

Met behulp van de instrumenten die in het kader van de Europese Onderzoeksruimte worden ontwikkeld, moet de mobiliteit van onderzoekers worden gestimuleerd. Bijvoorbeeld door een goede regeling voor meeneembaarheid van pensioenvoorzieningen.

Bij de totstandkoming van Horizon 2020 is er veel aandacht geweest voor de achtergebleven positie van de nieuwe lidstaten. Om de *innovation divide* met die landen te dichten zijn zowel regionale fondsen als middelen uit Horizon 2020 beschikbaar onder de noemer *widening*

participation. Er ligt een opgave bij Nederlandse instellingen om met de hulp van het nieuwe instrumentarium de *innovation divide* te verkleinen.

Ook de nieuwe Europese Structuur en Investeringsfondsen (ESIF, voorheen EFRO) zullen optimaal benut moeten worden door de kennisinstellingen voor samenwerking in de regio. Met de *smart specialisation strategies* zal er gericht samenwerking worden gezocht tussen alle stakeholders (overheden, bedrijfsleven, kennisinstellingen). In dit verband is ook de widening participation agenda van betekenis.

Tenslotte, de Nederlandse universiteiten en hogescholen hebben grote bereidheid om hun aandeel te leveren aan de vrije beschikbaarheid van wetenschappelijke literatuur: *open access*. Dit vraagt om een omslag naar nieuwe business modellen met uitgevers. Deze omslag is echter niet door een land afzonderlijk te verwezenlijken. Nauwe samenwerking met en tussen nationale overheden is noodzakelijk om uitgevers te stimuleren tot die nieuwe business modellen te komen.

De internationale netwerken strekken zich uiteraard veel verder uit dan alleen Europa. En bijvoorbeeld op onderzoeksterrein bestaan al veel vormen van vergaande samenwerking met instellingen in bijvoorbeeld de BRIC landen. Daarvoor is het wel noodzakelijk dat ook aan de randvoorwaarde wordt voldaan dat de steun voor samenwerking vanuit de overheid duurzaam is. Met het wegvallen van dergelijke kaders komen ook de samenwerkingsverbanden van de kennisinstellingen in het gedrang.

Global development challenges

De problematiek van mondiale vraagstukken vormt in toenemende mate een belangrijk thema in veel (regulier) onderwijs en onderzoek, en bovendien is het een belangrijk onderdeel van de maatschappelijke doelstellingen in het profiel van veel instellingen voor hoger onderwijs en onderzoek. *Global development challenges* zijn terreinen waarop Nederlandse kennisinstellingen samenwerking zoeken met partners in 'hulplanden' en 'landen met een overgangsrelatie'. Idealiter is dat een eerste stap naar een duurzame samenwerking met (potentiële) groeimarkten. Bovendien is het de uitdaging om de kennisopbrengsten ook terug te koppelen in het reguliere onderwijs. Vroegtijdige investering in samenwerkingsrelaties kan leiden tot uiteenlopende lange termijn effecten in het belang van de Nederlandse economie en samenleving, zoals een vraag naar kennis en producten.

Het landschap van ontwikkelingssamenwerking (OS) is de afgelopen jaren drastisch veranderd. Uitgangspunten van het nieuwe Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsbeleid zijn het stimuleren van economische ontwikkeling en zelfredzaamheid, en koppeling aan de handelsagenda. Vanuit deze beide perspectieven kan het hoger onderwijs bij de ontwikkeling en invulling van OS-instrumenten een belangrijke bijdrage vervullen. Niet alleen in de vier prioriteitssectoren van het Nederlands ontwikkelingsbeleid, maar ook op allerlei generieke voor OS relevante onderwerpen. Bijvoorbeeld het ontwikkelen van een goede kennisinfrastructuur, een betere aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt, het bevorderen van ondernemerschap en het bijdragen aan regionale economische groei en innovatie. Het is in het belang van zowel de ontwikkelingslanden als van Nederland om dergelijke kennisamenwerking te faciliteren.

De kennisinstellingen menen dat binnen de huidige kaders van het OS-beleid het bestaande instrumentarium voor ontwikkelingssamenwerking effectiever kan worden ingezet voor de ondersteuning van de kennisagenda in Nederland. Daarvoor worden gesprekken gevoerd die moeten leiden tot meer flexibiliteit en aanpassing.

- Het NFP-programma (beurzen voor studenten uit OS-landen) zou volgens de kennisinstellingen flexibeler ingericht moeten worden. Het NFP is bij uitstek geschikt om getalenteerde studenten uit zoveel mogelijk ontwikkelingslanden en op zoveel mogelijk verschillende kennisterreinen voor studie naar Nederland te laten komen. Daarvoor moeten de belangrijkste criteria zijn: de kwaliteit van de kandidaten (en niet de herkomst), en de relevantie van de studie voor kennisontwikkeling in het land van de bursaal. De kennisinstellingen steunen dan ook onderzoeken naar mogelijkheden voor beleidswijzigingen die momenteel worden uitgevoerd.
- Het NICHE-programma (capaciteitsopbouw) wordt als een belangrijk instrument gezien om verschillende vormen van institutionele samenwerking te starten. De huidige opzet van het programma lijkt volgens de kennisinstellingen echter nog te weinig ruimte te bieden voor inzet vanuit de kennisinstellingen en voor aansluiting bij de Nederlandse kennisagenda, en is administratief complex. De instellingen streven ernaar om binnen dit programma hun participatie te vergroten. Daarvoor is wel nodig dat de inhoudelijke voordelen voor alle partners worden bevorderd en er betere aansluiting gezocht wordt op de primaire taken van de instellingen. Daartoe moet NICHE breder en flexibeler kunnen worden ingezet dan binnen de huidige vier sectoren in een beperkte groep partnerlanden. Ook lichtere ondersteuningsvormen zouden kunnen helpen om samenwerking aan te jagen. Een eerste stap hiertoe is al gezet met de vernieuwde kaders (NICHE II).

De kennisinstellingen willen vanuit het belang van duurzame strategische partnerschappen voor Nederland werken aan de ontwikkeling van een toekomstige strategische agenda voor beurzen en capaciteitsopbouw. Daarvoor gaan zij ook graag met de overheid het gesprek aan.

VI. Gezamenlijke acties en gespreksagenda voor deze internationaliseringsvisie

De hogescholen en universiteiten willen zelf invulling geven aan deze internationaliseringsvisie. Voor het realiseren van de ambities wordt hier een gezamenlijke lijst van acties geformuleerd. Tevens wordt een agenda voor het gesprek met onze Nederlandse partners benoemd.

Gezamenlijke branding is de belangrijkste conditie om *Nederland kennisland* te positioneren als internationaal onderscheidend: *the place to be*. Een gezamenlijke en eenduidige presentatie van onze hoogvlakte met pieken is gewenst. De branding van Nederland kennisland moet aansluiten bij de Holland branding. Vanuit de gemeenschappelijke boodschap kunnen afzonderlijke hogescholen en universiteiten hun eigen positionering invullen. Hogescholen en universiteiten zullen daar gericht aan werken, in nauwe samenwerking met de relevante partnerorganisaties.

Instellingen zullen samen met de overheid structureel werken aan de wijze waarop studenten worden ontvangen. Slechte publiciteit kan Nederland zich niet veroorloven als wij ook op de lange termijn aantrekkelijk willen zijn voor talent. Procedures voor toelating tot de studie en inschrijving zullen voor niet EU studenten zo geoptimaliseerd moeten worden dat Nederland een concurrentievoordeel behaalt ten opzichte van andere landen. De succesvolle inschrijving van een talentvolle student moet in Nederland idealiter eenvoudiger zijn dan elders. Dit is nu niet het geval. Hogescholen en universiteiten werken daarom samen om de inschrijving van studenten, via studielink, te versimpelen.

Voor de instellingen is het zaak om internationale vaardigheden in het onderwijs te verankeren. Daartoe zullen zij de volgende acties ondernemen:

- Aandacht voor de inrichting van een *truly international classroom* (studentenmix, vormgeving, studentsamenwerking).
- Vergroting van uitgaande studentmobiliteit, bijvoorbeeld door leermobiliteit als onderdeel van het curriculum te benoemen. Afgestemde mobiliteitsvensters en automatische erkenning van studiepunten kunnen zekerheid over het aanbod en duidelijkheid omtrent erkenning bieden. Uit ervaringen van 'koplopers' kunnen andere instellingen lering trekken.
- Instellingen werken verder aan solide partnerschappen. Bijvoorbeeld gericht op meer gezamenlijke opleidingen (inclusief *double* en *joint degrees*) met buitenlandse partnerinstellingen.
- Doorlopende leerlijnen met het VO, waarbij leermobiliteit integraal onderdeel van de opleidingen vormt.

De toename van Engelstalige curricula gericht op internationale studenten en zeker ook in het belang van de Nederlandse studenten, vraagt om:

- Goede voorbereiding van de Nederlandse docenten, inclusief mogelijke afspraken in het kader van de BKO, trainingen gericht op de *international classroom* en docentmobiliteit.
- Meer aandacht voor Engelstalige communicatie (van bewegwijzering tot alle uitingen gericht op buitenlandse studenten).
- Kwaliteitsverhoging als garantie voor hoogwaardig internationaal georiënteerd onderwijs.
- Adequate wervings- en selectiemechanismen die zich richten op talent en potentieel studiesucces (en niet op de perfect fit van de vooropleiding).

Kennisinstellingen zetten zich in om maximaal gebruik te maken van de Europese programma's (Erasmus plus, Horizon2020, ESIF):

- Op Europees onderzoeksterrein moet de goede positie van de universiteiten worden uitgebouwd, en de positie van het praktijkgericht onderzoek van de hogescholen moet hier fors worden versterkt.
- Met behulp van de smart specialisation strategies wordt actief samenwerking gezocht met regionale partners.
- Er wordt gericht ingezet op *widening participation* met kennisinstellingen in nieuwe lidstaten.
- Het belang van de Europese samenwerking voor het hoger onderwijs en onderzoek kan tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de EU in 2016 onder de aandacht worden gebracht.

De verdere ontwikkeling van indicatoren voor internationalisering wordt opgepakt door de kennisinstellingen in samenwerking met de Nuffic. Hierdoor moet een meer compleet beeld van de stand van internationalisering ontstaan.

Gespreksagenda met onze samenwerkingspartners

De overheid heeft een cruciale ondersteunende en faciliterende rol. Samenwerking met de betrokken ministeries is essentieel om de ambities te kunnen verwezenlijken. Hieronder worden zij bij de relevante gesprekpunten aangeduid.

De toenemende internationale samenwerking vraagt om een verdere versoepeling van de regelgeving. Verdergaande deregulering zal nodig zijn om de internationale ambities waar te kunnen maken. Dat speelt in ieder geval op de volgende terreinen:

- Er zal meer flexibiliteit moeten komen om in de toekomst meer gezamenlijke opleidingen aan te kunnen bieden (vereenvoudigde omzetting, simpele accreditatie, eenvoudige bekostigingsafspraken inclusief regeling voor collegegeld, afwijping van het keurslijf dat voorschrijft dat Ma-opleidingen een standaard omvang van 60 ECTS hebben). (OCW, EZ)
- Belemmeringen in wet- en regelgeving en uitvoeringspraktijk voor de ontvangst van buitenlandse studenten en staf zullen stevig aangepakt moeten worden. Dat vraagt om commitment van de overheid. (Zie Bijlage) (VenJ, SZW, VWS, FIN)
- Wettelijke obstakels die de mobiliteit van onderzoekers in de weg staan moeten worden aangepakt, zoals de problematiek van pensioenen die binnen de EU (vooralsnog) niet meeneembaar zijn. (BZK)

Samen met de overheid zullen er antwoorden gevonden moeten worden op de toename en gevolgen van transnationaal onderwijs. De mogelijkheden voor de eigen instellingen moeten worden vergroot, bijvoorbeeld door *blended learning*. Daarnaast moet er voor *offshore* onderwijs een structurele oplossing worden gevonden, zodat accreditatie ook kan worden verzekerd en duidelijkheid over bekostigingsvoorwaarden ontstaat. (OCW)

Ook willen de kennisinstellingen verder werken aan de ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen voor open access. Daarvoor is samenwerking met nationale overheden en uitgeverijen onontbeerlijk. (OCW)

Er zullen op het terrein van wederzijdse erkenning van accreditatie grote stappen gezet moeten worden. Daarnaast is er een toenemende behoefte aan betrouwbare systemen voor diplomavergelijking en – waardering en documentenverificatie. (OCW, DUO, Nuffic)

In de *war for talent* is het hebben van een stevig beurzenprogramma een sterk competitief voordeel. In Nederland is in 2012 het succesvolle Huygensbeurzenprogramma stopgezet. Ondertussen investeren landen als Groot-Brittannië, Duitsland, Denemarken, Zweden en Finland wel in beurzenprogramma's. De grootste talenten laten hun keuze immers mede afhangen van de financiële mogelijkheden die hen wordt geboden. Voor sommige landen (bijvoorbeeld in Afrika) is dat ook een noodzakelijke voorwaarde zonder welke geen studenten kunnen worden aangetrokken. Zonder een nieuw generiek beurzenprogramma als visitekaartje prijst Nederland zich uit de markt. (OCW, EZ, FIN)

Nederlandse kennisinstellingen leveren graag een bijdrage aan handels- en kennismissies, ter ondersteuning van de Holland promotie, de versterking van hun internationale samenwerking en de branding van het hoger onderwijs en onderzoek. Dat past binnen de positionering en werving ten behoeve van Nederland als kennisland en vraagt om tijdige betrokkenheid bij definitie, planning, en organisatie van missies. (BZ/BHOS, EZ, RvO.NL, OCW, Nuffic)

De kennisinstellingen willen vanuit het belang van duurzame strategische partnerschappen voor Nederland werken aan de ontwikkeling van een toekomstige strategische agenda voor beurzen aan studenten uit hulplanden en capaciteitsopbouw. Het bestaande instrumentarium voor ontwikkelingssamenwerking kan effectiever worden ingezet voor de ondersteuning van de kennisagenda in Nederland. Daarvoor gaan zij ook graag met de overheid het gesprek aan. (BZ/BHOS)

Samen met de overheid en kennisinstellingen kan het bedrijfsleven evenzeer een bijdrage leveren. De noodzaak om de arbeidspopulatie op peil te houden bij een vergrijzing van de bevolking, en om met innovatievoorsprong de (opkomende) concurrentie voor te blijven vormt voor bedrijven een direct belang om samen met de kennisinstelling te zoeken naar jong talent en om talent op te leiden met internationale competenties. Daarom is er voor het bedrijfsleven ook een belangrijke rol weggelegd in bijvoorbeeld internationale stages en de ondersteuning van ondernemerschap en startups naast, of als onderdeel van, het curriculum.

De instellingen willen het gesprek voeren met het bedrijfsleven en andere relevante partijen op nationaal niveau en in de regio over meerjaren strategieën voor het flexibel inspelen op de behoeftes van de arbeidsmarkt. Met het bedrijfsleven zal daarbij verder worden verkend wat de mogelijkheden voor specifieke beurzen zijn. Voor een aantrekkelijk aanbod is, naast de omvang van beurs, ook de voorwaarden waaronder beurzen worden verstrekt van belang. Strikte condities schrikken studenten ook af en doen hen verder kijken naar concurrerend aanbod (dat bijvoorbeeld in verschillende buurlanden voor handen is). Idealiter kennen de beurzen een open karakter. Niet elke student hoeft a priori de garantie af te geven de Nederlandse kenniseconomie te versterken. Een beurs zal de kans daarop zeker vergroten, maar een alumnus kan na terugkeer van grote waarde zijn voor het bedrijfsleven.

Belang van ondersteuningsstructuur

De ondersteuningsstructuur van door de overheid (mede) gefinancierde organisaties speelt een sleutelrol bij het faciliteren van verschillende aspecten van de internationaliseringsagenda. Hier spelen de volgende organisaties een sleutelrol:

- De Nuffic, zal zich verder kunnen ontwikkelen als kennis – en expertisecentrum en dienstverlener voor de brede internationaliseringsagenda van de instellingen in het hoger onderwijs. In vrijwel alle benoemde thema's kan de Nuffic – in nauwe samenwerking met de instellingen en de overheid - deze rol vervullen: promotie Nederlands HO (o.a. Neso's) inclusief kennismissies, Erasmus plus, diplomavergelijking, ontwikkelingsamenwerking, beurzenprogramma's, informatievoorziening uitgaande mobiliteit.
- Het postennetwerk van ambassades en consulaten is van onschatbare betekenis voor de Nederlandse belangen in het buitenland. In de Holland branding en de positionering van Nederland kennisland spelen de posten een cruciale rol. Vanuit de kennisinstellingen zal het postennetwerk daartoe ook gericht van informatie worden voorzien.
- DUO, voor inschrijving- en toelatingsprocedures, diploma erkenning (in het bijzonder bij joint degrees) en meeneembare studiefinanciering.
- De Nederlands Vlaamse Accreditatieorganisatie NVAO, voor de accreditatie van in Nederland aangeboden onderwijsprogramma's (inclusief joint programmes); voor het internationaliseringskeurmerk; en voor de accreditatie van transnationaal onderwijs verzorgd door Nederlandse instellingen.
- Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (voorheen Agentschap NL), voor de ondersteuning van handelsmissies en voor informatie en ondersteuning bij aanvragen in het kader van Horizon2020.
- Neth-ER als voorpost van de kennisinstellingen in Brussel voor de monitoring van EU-ontwikkelingen.

Voor de realisatie van de ambities is partnerschap en nauwe samenwerking met deze organisaties onontbeerlijk. Daarbij zullen de specifieke behoeftes van de gebruikers voorop moeten staan.

Bijlage 1. Instrumenten

Voor de positionering en werving ten behoeve van Nederland als kennisland zullen de kennisinstellingen actief gebruik maken van de volgende instrumenten:

- *Handelsmissies.* Met de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking is afgesproken dat kennisinstellingen structureel worden betrokken bij Nederlandse handelsmissies. Ook bij kennismissies vanuit OCW moet sprake zijn van structurele betrokkenheid. De topsectoren staan centraal in het Nederlandse innovatiebeleid. Het ministerie van EZ is actief bij branding van topsectoren in het buitenland. Het topsectorenbeleid speelt een beslissende rol bij buitenlandse handelsmissies. Nederlandse kennisinstellingen leveren graag een bijdrage aan die missies. Dat vraagt om tijdige planning, en organisatie in gezamenlijkheid met de betrokken ministeries, de Nuffic en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.
- *Neso-netwerk.* Zeer recent hebben de kennisinstellingen gepleit voor de handhaving van breed netwerk van Netherlands Education Support Offices van de Nuffic, met een tweetal generieke taken. In de nieuwe opzet van Neso's staan die taken ook centraal: 1) Study-in-Holland en career-in-Holland promotie en ondersteuning van Holland alumnetwerken; 2) Het verschaffen van generieke marktinformatie (lacunes in onderwijsaanbod, beursprogramma's, lokale rankings, de lokale studentenmarkt, etc.).
- *Digitaal onderwijs.* Nederland scoort heel goed op het terrein van *open course ware* en *open educational resources*. De toenemende beschikbaarheid hiervan aan Nederlandse HO-instellingen vergroot het transnationaal onderwijsaanbod. Daarmee doen zich ook steeds meer mogelijkheden voor om het open online onderwijs in te zetten t.b.v. de branding en positionering van het Nederlandse HO.
- *Ontwikkelingssamenwerking.* De wederkerigheid van de relatie met ontwikkelingslanden groeit naar mate zij internationaal steeds beter aangesloten raken. Nederlandse kennisinstellingen hebben mede daarom altijd een belangrijke rol gespeeld in het opleiden van toekomstig kader en de capaciteitsopbouw in OS-landen. Het betrekken van jonge onderzoekers uit ontwikkelingslanden is bovendien een goede manier om op een waardevolle wijze bij te dragen aan inhoudelijke ontplooiing en het ontwikkelen van capaciteit. Het leidt tot desinvestering als die relaties maar voor korte duur worden aangegaan. Het creëren van samenwerkingsrelaties met een capaciteitsopbouw en een internationaliseringsaspect zou over langere tijd moeten kunnen worden uitgevoerd. Dat vraagt om anders ingerichte samenwerkingsprogramma's, het is positief dat daar momenteel onderzoek naar wordt gedaan. De programma's in het kader van ontwikkelingsamenwerking en beurzen dragen ook bij aan de positionering, reputatie en naamsbekendheid van het Nederlandse hoger onderwijs.

- *Subsidieprogramma's, waaronder een beursprogramma.* De beschikbaarheid van generieke beurzen kan het verschil uitmaken voor de keuzes van internationale studenten, en is voor sommige landen ook strikt noodzakelijk. In onze regio zal door kennisinstellingen en het bedrijfsleven verkend worden welke mogelijkheden er zijn om nieuwe beurzen aan internationale studenten aan te bieden.

Bijlage 2. Aandachtspunten wet- en regelgeving en uitvoeringspraktijk

Om meer internationale studenten aan Nederland te binden is veel samenwerking nodig tussen verschillende partners in een ketenaanpak.

Wet- en regelgeving en uitvoeringspraktijk sluit nog niet goed aan bij de wens om buitenlandse studenten te verwelkomen en aan Nederland te binden. De volgende onderwerpen zijn daarbij zeer wezenlijk.

Visa/Verblijfsvergunningen

De bijdragen voor diensten van de IND moet verder omlaag.

- Om meer internationale talentvolle studenten en afgestudeerden naar Nederland te halen, moeten de leges tegen het licht worden gehouden. Dit geldt zowel voor de studievisa als voor het zoekjaar na voltooiing van de studie. Voor het MKB is het noodzakelijk om als referent geregistreerd te staan voor de wet MoMi. De gevraagde bijdrage van €5000 voor het erkend referentschap werpt vooral een drempel op tegen het nadenken over het aannemen van kenniswerkers uit derde landen.
- Door de invoering van het opnemen van biometrische gegevens en de afname van het aantal consulaire posten is de dienstverlening aan visum aanvragers zeer ingeperkt, korte doorlooptijden zijn ernstig onder druk komen te staan. Dat bevordert de toegankelijkheid van Nederland voor talent niet.

Stages / bijverdiene

- Internationale studenten moeten tenminste 50% van hun studiepunten halen, anders verliezen zij hun visum (en moeten zij terug). Daarmee is het hoofddoel van hun verblijf verzekerd. Aanvullende regelgeving rond tewerkstellings vergunning en urennorm (max 10 uur werk per week) maakt het moeilijk voor internationale studenten om ook werk naast de studie te zoeken. Met deze vorm van overregulering wordt de integratie van internationale studenten niet bevorderd.
- De regeling hoogopgeleiden moet een belangrijke bijdrage leveren aan hooggekwalificeerde kenniswerkers voor de Nederlandse arbeidsmarkt, bijvoorbeeld op de terreinen bèta- en techniek. Omdat tijdens het voor deze groep moeilijk is om tijdelijk werk te vinden (de werkgever moet eerst op zoek naar prioriteit genietend aanbod), kunnen alleen hoogopgeleiden met een flink gevulde beurs naar Nederland. In de periode 2009 tot en met 2012 maakten totaal 462 kenniswerkers gebruik van de regeling. Deze draagt daarom onvoldoende bij aan de ambities.

Ziektekostenverzekeringen

- Internationale studenten moeten, als zij een bijbaantje of stage krijgen, een basiszorgverzekering afsluiten. Zij moeten dan hun op maat gemaakte verzekering voor internationale studenten opzeggen, en verliezen dekking voor aansprakelijkheid en repatriëring. De (Nederlandstalige) aanvraagprocedure is omslachtig, en de basiszorgverzekering is veel duurder, zelfs met zorgtoeslag.

- Ook de communicatie vanuit het CVZ moet worden verbeterd. De zorgverzekeringsplicht geldt alleen voor werkenden (of stagiairs) in NL. Toch worden buitenlandse studenten hiermee nog steeds lastig gevallen.

Geldzaken / Belastingdienst

- De informatievoorziening over werken en stages voor internationale studenten en bedrijven moet worden uitgebreid, zodat voor beide partijen helder is wat er geregeld moet worden en welke voorwaarden gelden (zoals toeslagen). De Engelstalige dienstverlening door de Belastingdienst zal moeten worden uitgebreid.
- Het BSN-vereiste werkt als een vertragende factor bij het openen van een Nederlandse bankrekening, en belemmert daardoor zaken als betaling van collegegeld.
- De wijze waarop beurzen voor buitenlandse studenten, inclusief promovendi, worden beoordeeld door de Belastinginspecteur, lijkt sterk te wisselen tussen de verschillende regio's. Dit is een belangrijk aandachtspunt.

Kinderopvangtoeslag ook voor onbezoldigde onderzoekers

- Voor jonge getalenteerde onderzoekers met een beurs om in Nederland onderzoek te doen is het bijna niet te combineren met jonge kinderen. Opvang is voor hen onbetaalbaar zonder kinderopvangtoeslag. Dat staat binding in de weg.

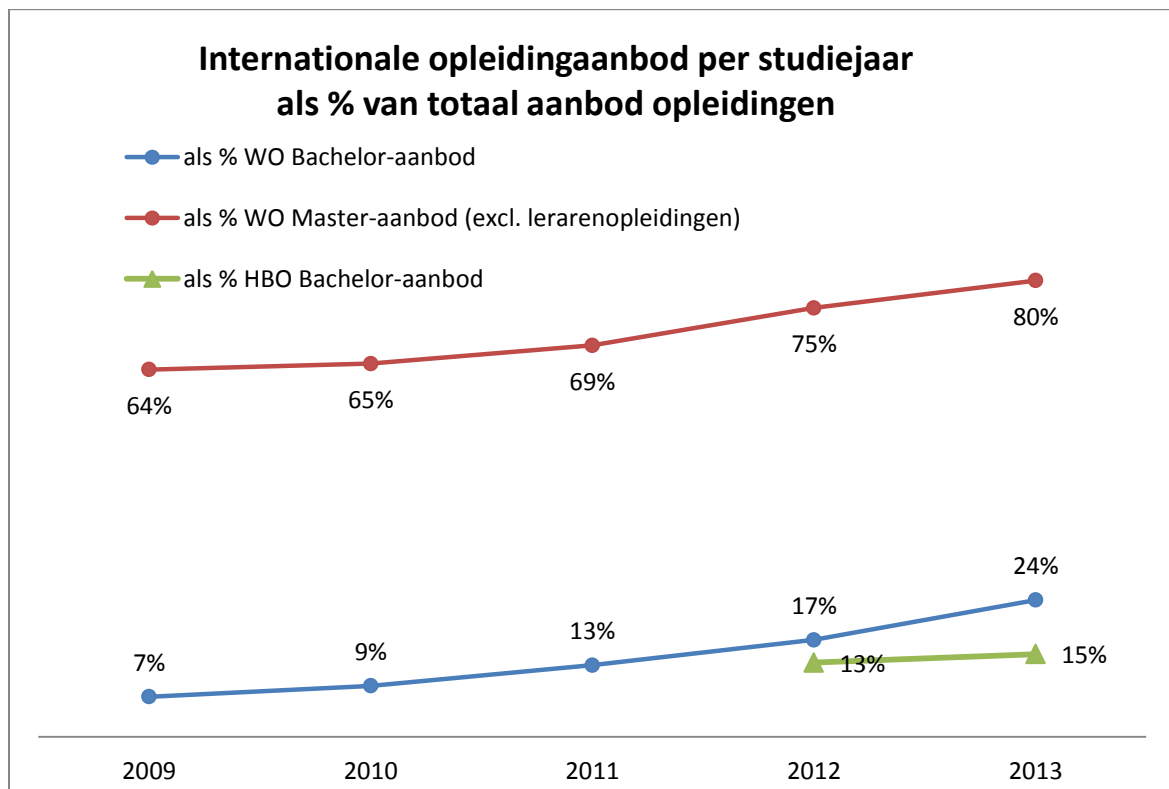
Bijlage 3. Data Internationalisering

1. Opleidingen

1.1. Engelstalig opleidingsaanbod in WO en HBO, op basis van aangeboden opleidingen (initieel en post initieel) Studiekeuzedatabase, 4^e kwartaal 2013

Soort opleiding	in het WO	in het HBO	Totaal
Associate degree		2	2
Bachelor	97	131	228
Master	542	64	606
Totaal	639	197	836

1.2. Engelstalig opleidingsaanbod (initieel) in Bachelor en Master, tussen 2009 en 2012

Internationale opleidingen	2009	2010	2011	2012	2013
HBO Bachelor	*	*	*	118	131
WO Bachelor	30	38	53	72	97
WO Master	485	498	510	519	542

* Van eerdere jaren zijn eenduidige data beschikbaar; gegevens over de HBO-masteropleidingen ontbreken.

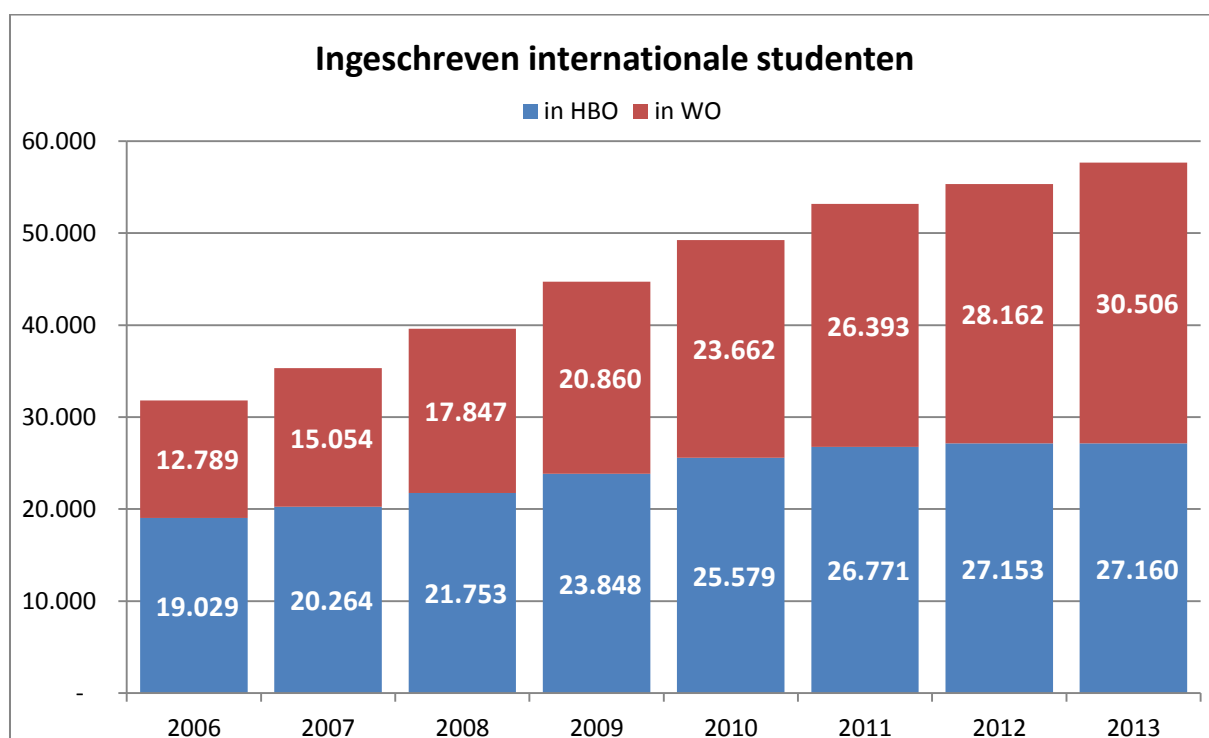
2. Studentenpopulatie Nederlandse hogescholen en universiteiten

2.1. Internationale studenten als deel van totale studentpopulatie in Nederland

Ingeschreven studenten	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
totaal aantal HBO studenten	366.851	374.807	383.831	403.410	416.782	424.005	421.707	440.235
totaal aantal WO studenten	207.256	211.435	219.199	231.777	240.741	243.786	239.786	248.247
Totaal	574.107	586.242	603.030	635.187	657.523	667.791	661.493	688.482
waarvan buitenlandse studenten	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
in HBO	19.029	20.264	21.753	23.848	25.579	26.771	27.153	27.160
in WO	12.789	15.054	17.847	20.860	23.662	26.393	28.162	30.506
Totaal buitenlandse studenten	31.818	35.318	39.600	44.708	49.241	53.164	55.315	57.666

Het totaal aantal studenten dat studeert bij een Nederlandse, bekostigde hogere onderwijsinstelling bedraagt op 1 oktober 2013: 688.482 studenten. Een deel daarvan heeft een vooropleiding gevolgd in het buitenland en heeft een niet-Nederlandse nationaliteit: de zogenaamde internationale studenten. In totaal gaat het hier om 57.666 internationale studenten (8% van de gehele studentenpopulatie).

Bij de hogescholen stonden 27.160 internationale studenten ingeschreven; dit is 6% van de populatie hogeschoolstudenten. Er stonden 30.506 internationale studenten ingeschreven bij de Nederlandse universiteiten. Dit is 12% van de hele studentenpopulatie bij de Nederlandse universiteiten.

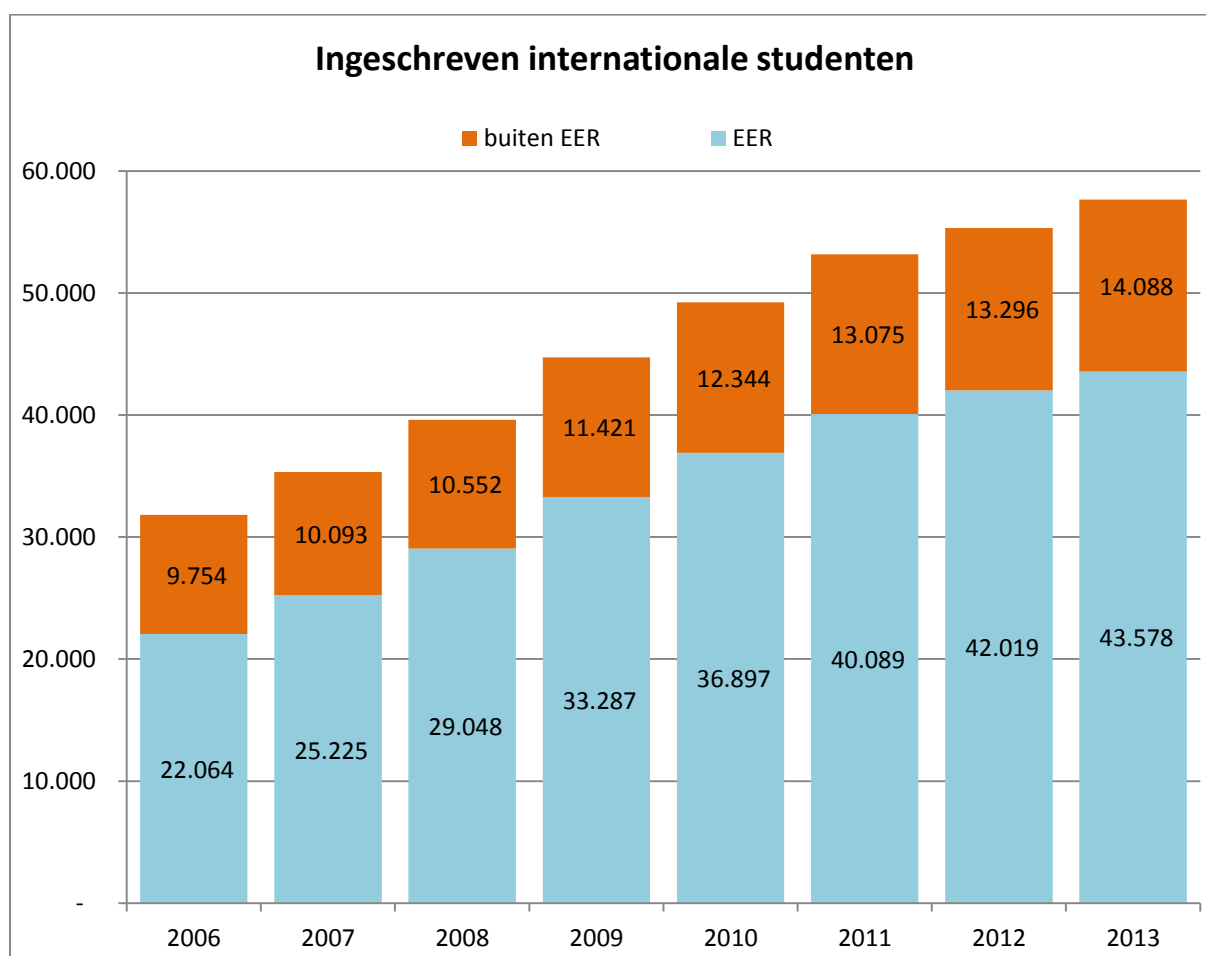

De meeste internationale studenten zijn afkomstig uit landen binnen de Europese Unie. Verreweg de meeste internationale studenten zijn afkomstig uit Duitsland. Van de studenten buiten de EER komen de meeste studenten uit China.

2.2. Ingeschreven internationale studenten in Nederland , EER – buiten EER

		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EER	HBO	13.524	15.018	16.662	18.513	19.943	21.020	21.510	21.411
	WO	8.540	10.207	12.386	14.774	16.954	19.069	20.509	22.167
Totaal EER		22.064	25.225	29.048	33.287	36.897	40.089	42.019	43.578
buiten EER	HBO	5.505	5.246	5.091	5.335	5.636	5.751	5.643	5.749
	WO	4.249	4.847	5.461	6.086	6.708	7.324	7.653	8.339
Totaal buiten EER		9.754	10.093	10.552	11.421	12.344	13.075	13.296	14.088

Let op het verschil tussen Niet-EER en buiten EER: studenten afkomstig uit Europa, maar niet uit landen binnen de EER worden betiteld als “Niet-EER”⁽¹²⁾; Studenten van buiten Europa worden betiteld met “buiten EER”. De groep “buiten EER” bevat ook de populatie “Niet-EER”.

¹² Niet tot de EER behorende nationaliteiten zijn: Albanië, Armenië, Azerbeidzjaan, Servië en Montenegro, Bosnië, Georgië, Joegoslavië, Kazakstan, Kosovo, Kroatië, Kirgizië, Macedonië, Moldavië, Montenegro, Oekraïne, Oezbeek, Rusland, Servië, Tadzjikistan, Turkmenië, Turkije, Wit-Rusland, Zwitserland

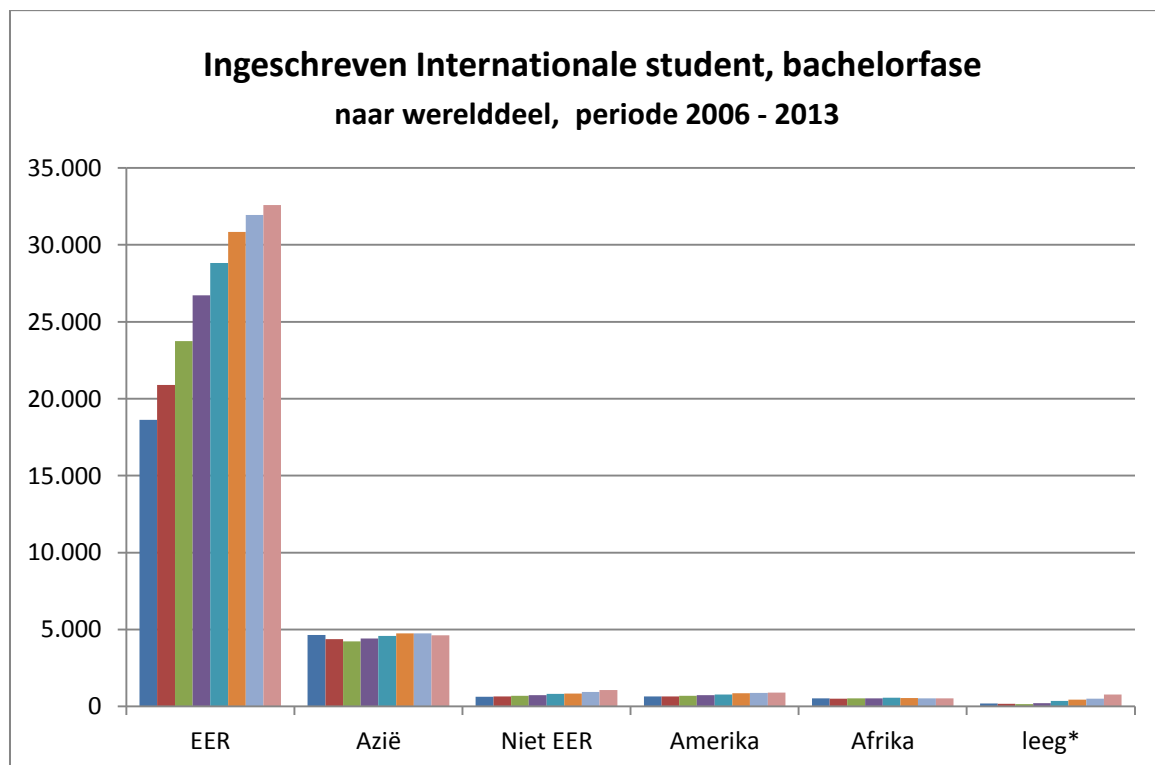
2.3. Ingeschreven internationale studenten, per werelddeel

De instroom van studenten uit het buitenland neemt toe. Maar niet uit alle werelddelen: uit Afrikaanse en niet-EER-landen blijft het aantal opmerkelijk stabiel. En het aantal Aziatische deelnemers stijgt weliswaar, maar niet zo sterk als de Europeanen binnen de EER

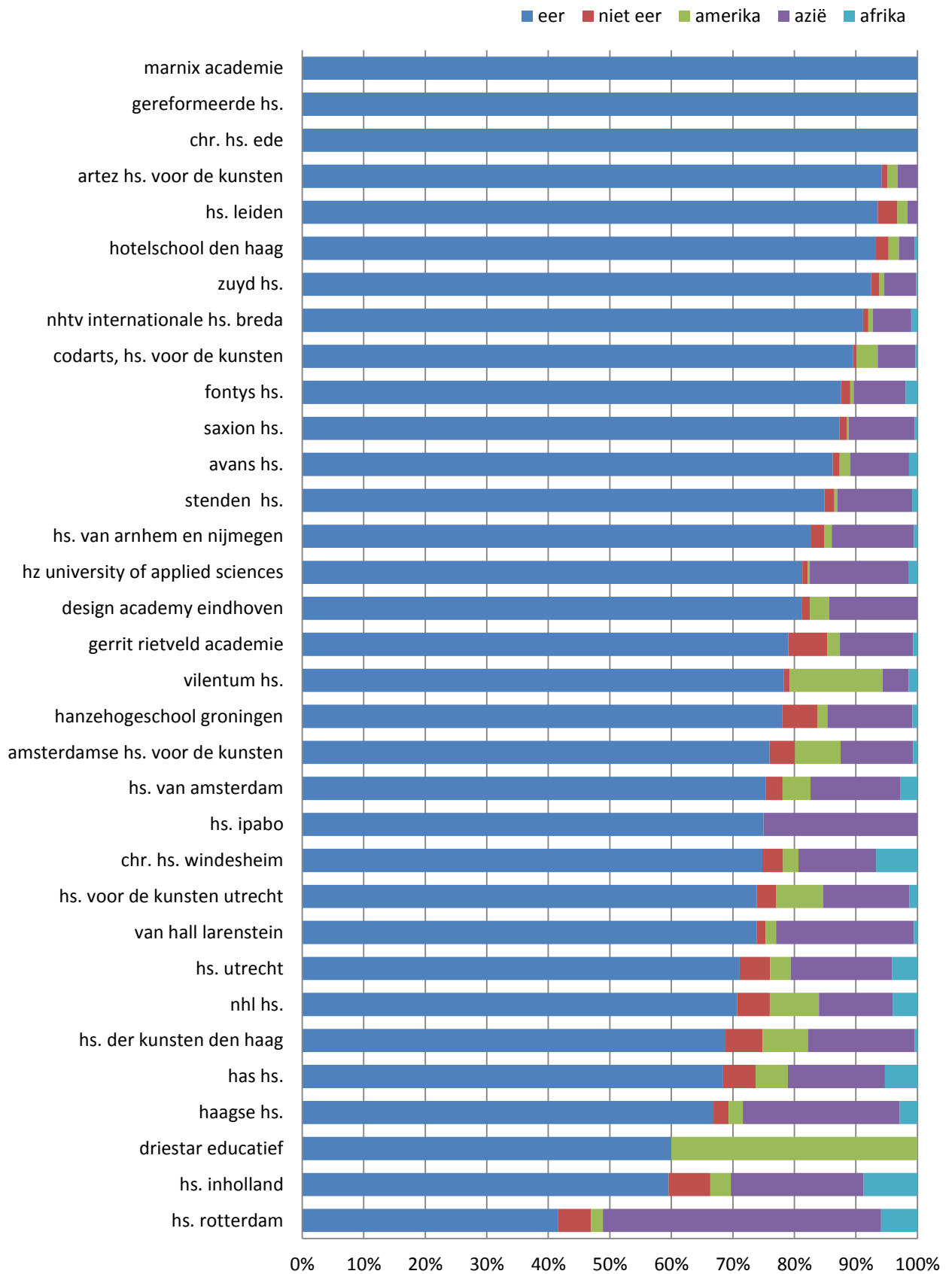
2.3.1 Bachelor studenten

Werelddeel	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EER	18.627	20.904	23.746	26.719	28.827	30.833	31.949	32.585
Azië	4.651	4.373	4.231	4.423	4.595	4.755	4.743	4.636
Niet EER	627	655	698	742	814	843	940	1.063
Amerika	663	662	697	738	787	861	879	902
Afrika	531	500	534	537	567	556	522	533
leeg*	189	173	152	222	371	448	501	779
Totaal	25.288	27.267	30.058	33.381	35.961	38.296	39.534	40.498

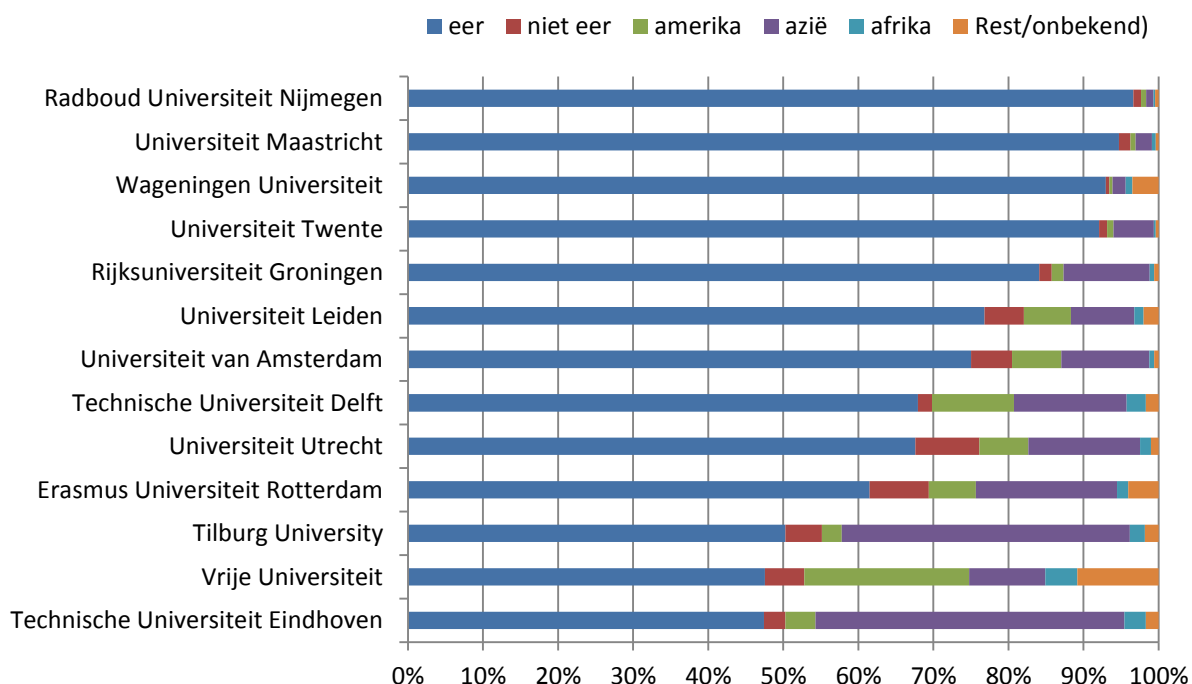
* leeg betekent: nationaliteit onbekend. Voor het WO geldt dat in het meest actuele jaar er vrij veel onbekende nationaliteiten zijn. Deze worden met de update van het databestand een jaar later aangevuld.

2.3.2 Ingeschreven internationale hbo-bachelorstudenten, per hogeschool

2.3.3 Ingeschreven internationale wo-bachelorstudenten, per universiteit

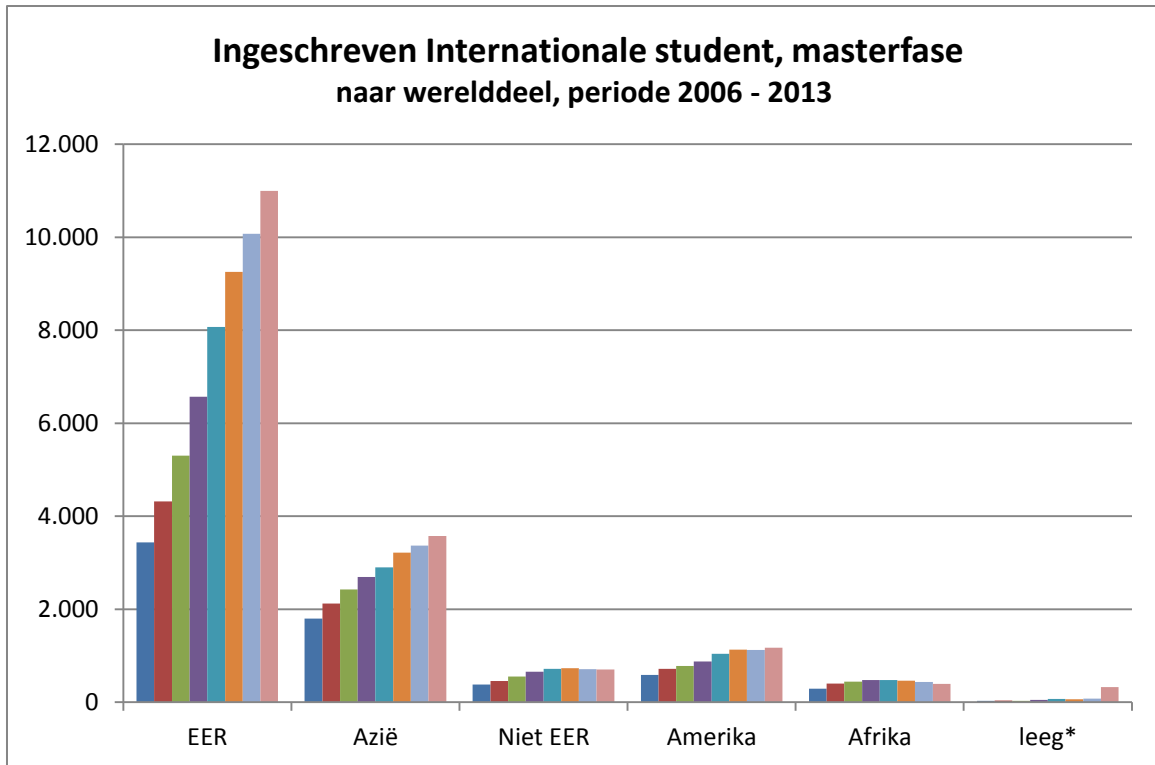

2.3.4 Master studenten

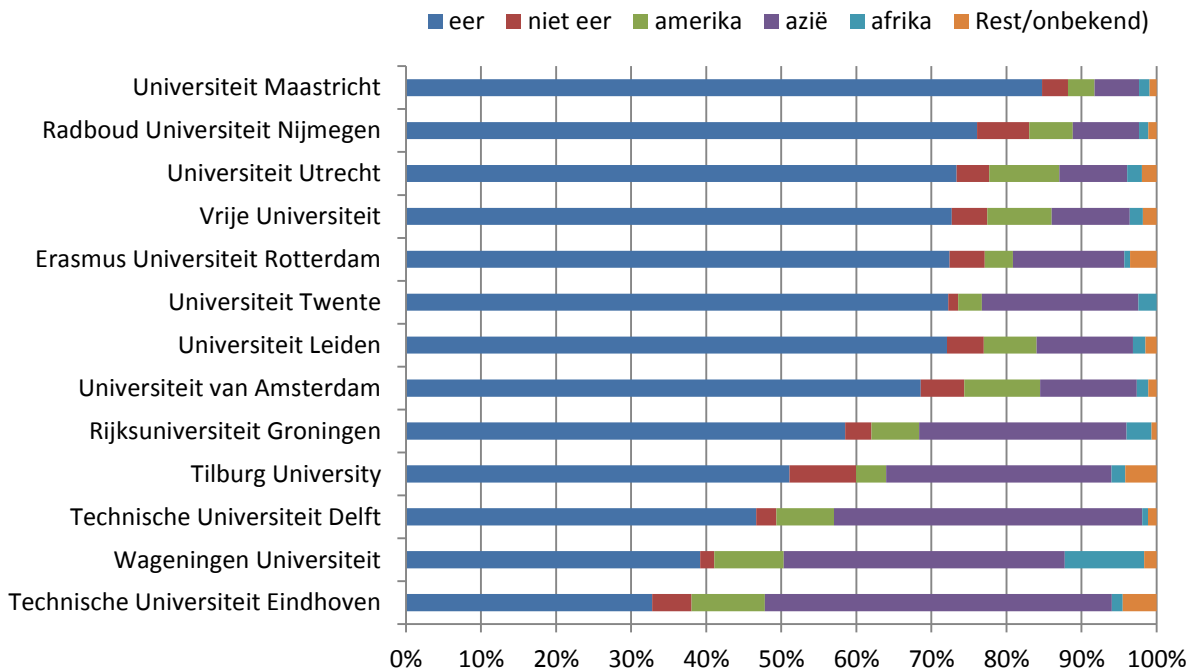
Werelddeel	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EER	3.437	4.321	5.302	6.568	8.070	9.256	10.070	10.993
Azië	1.802	2.120	2.429	2.691	2.898	3.220	3.368	3.576
Niet EER	383	458	553	656	719	729	709	707
Amerika	585	716	781	879	1.042	1.133	1.122	1.176
Afrika	292	401	446	479	481	466	433	393
leeg*	31	35	31	54	70	64	79	323
Totaal	6.530	8.051	9.542	11.327	13.280	14.868	15.781	17.168

* leeg betekent: nationaliteit onbekend. Voor het WO geldt dat in het meest actuele jaar er vrij veel onbekende nationaliteiten zijn. Deze worden met de update van het databestand een jaar later aangevuld.

Het feit dat er misschien relatief weinig masterstudenten staan ingeschreven, heeft te maken met de kortere opleidingsduur van de masterfase: internationale studenten studeren veelal nominaal, wat in het geval van de masters maximaal 2 jaar betekent.

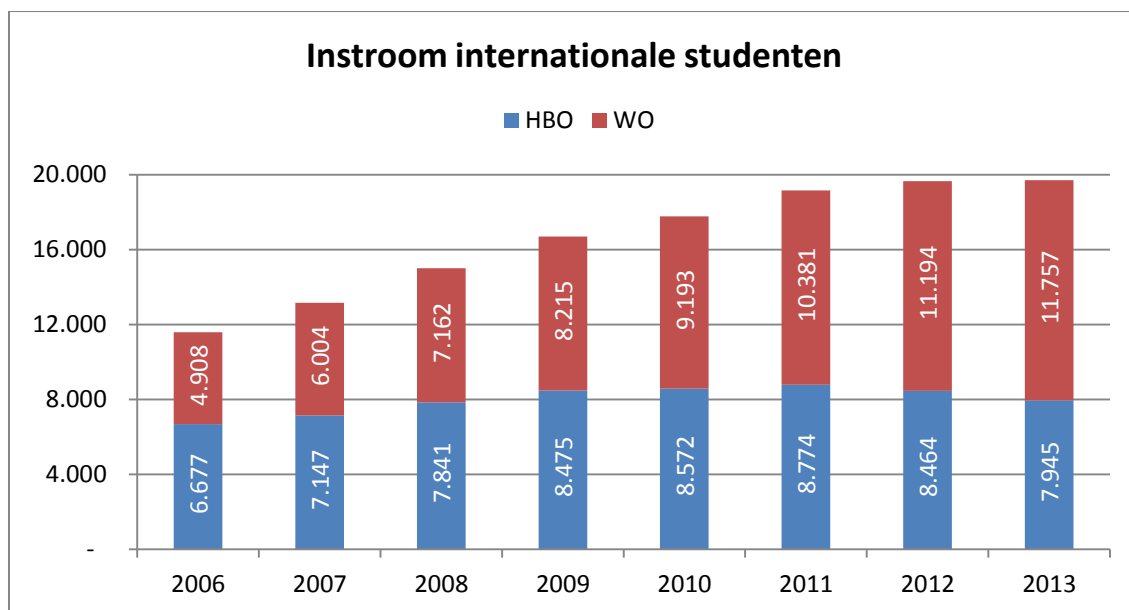
2.3.5 Ingeschreven internationale wo-masterstudenten, per universiteit

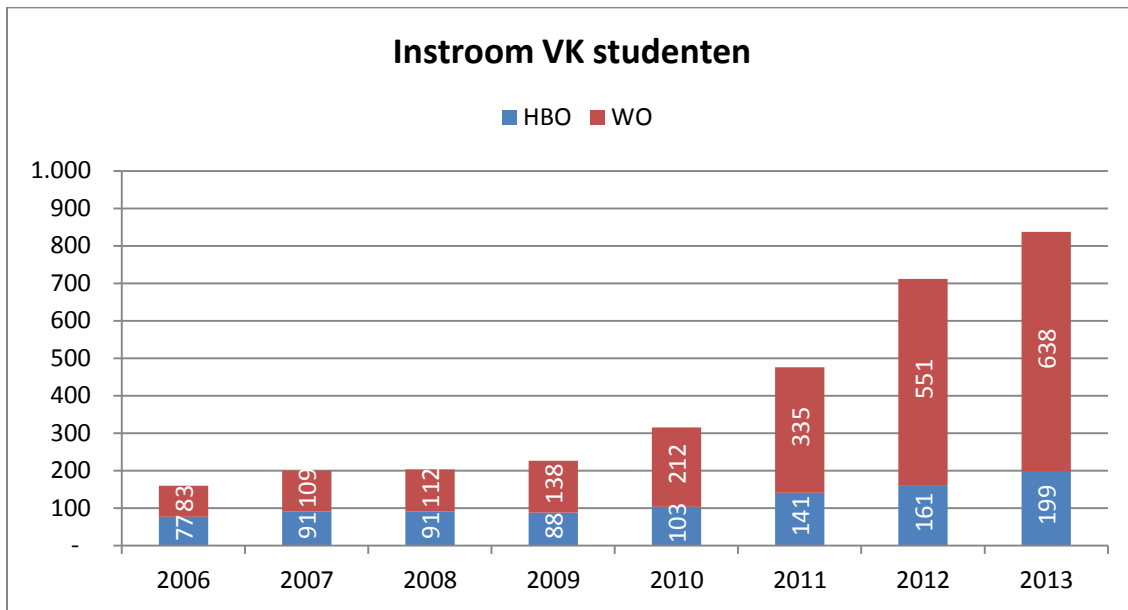
2.4 Instroom internationale studenten

Instroom, op peildatum	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Totale instroom nieuwe studenten in hbo en wo	136.263	139.428	144.107	155.002	154.128	153.133	150.634	159.689
waarvan internationale studenten	11.585	13.151	15.003	16.690	17.765	19.155	19.658	19.702

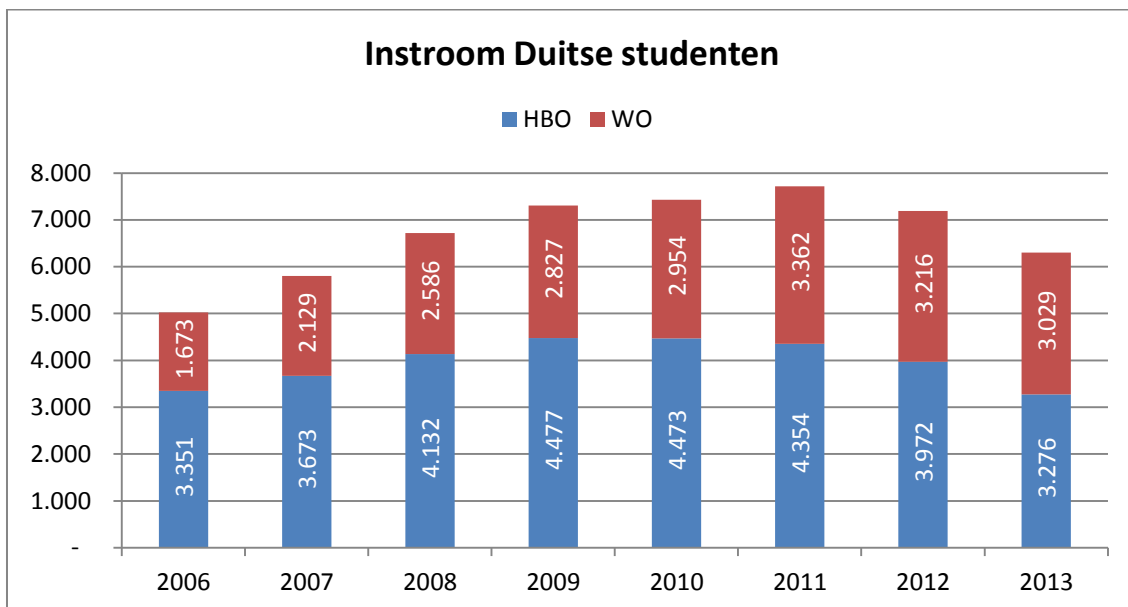
Getoond wordt de instroom op peildatum 1 oktober van het genoemde studiejaar.

2.4.1 Instroom studenten Verenigd Koninkrijk

2.4.2 Instroom Duitse studenten

3. Personeel aan Nederlandse universiteiten

3.1 Samenstelling Wetenschappelijk Personeel (WP) in aantallen fte (ultimo 31/12/2012)

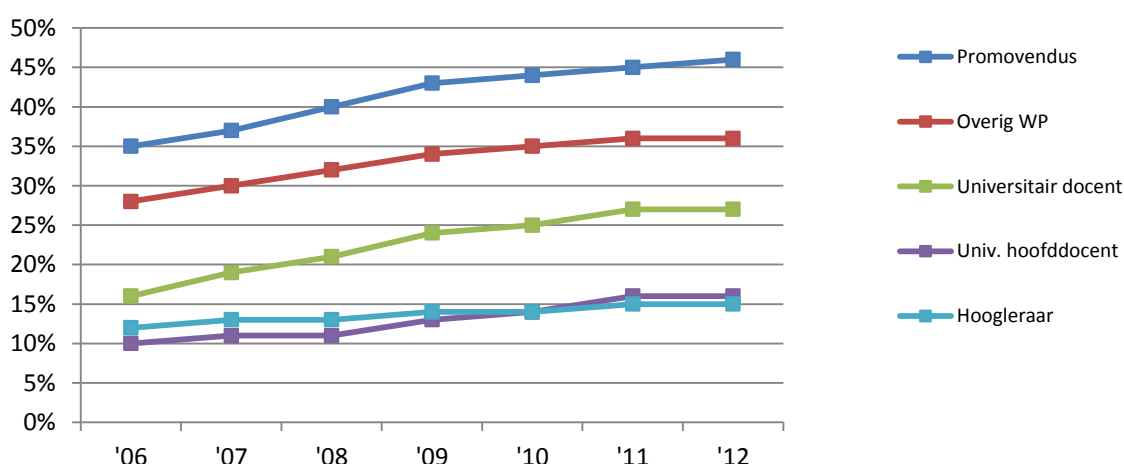
Samenstelling WP, in aantallen fte (31/12/2012)	Nederlandse Nationaliteit	Europese Nationaliteit	Niet-Europese Nationaliteit	Totaal
Hoogleraar	2.203	322	59	2.584
Universitair hoofddocent	1.840	291	61	2.191
Universitair docent	3.421	917	337	4.675
Docent	2.014	184	79	2.278
Onderzoeker	2.128	1.212	642	3.982
Overig WP	147	122	112	381
Promovendus	4.812	2.096	1.802	8.710
Totaal	16.565	5.144	3.092	24.801

Bovenstaande overzicht laat het aantal fte zien van personeel in dienst van de Nederlandse universiteiten. Gegevens over personeel dat administratief onder een andere werkgever valt dan de universiteit (bijvoorbeeld: de universitaire medische centra) of personeel dat wordt ingehuurd via derden, zijn niet beschikbaar. Bovenstaand overzicht bevat géén gegevens uit het HOOP-gebied Gezondheid.

NB: gegevens over Personeelsleden Hogescholen zijn niet beschikbaar.

3.2 Ontwikkeling internationaal WP , 2006 – 2012, in fte (ultimo 31/12)

Aandeel internationaal WP, in fte

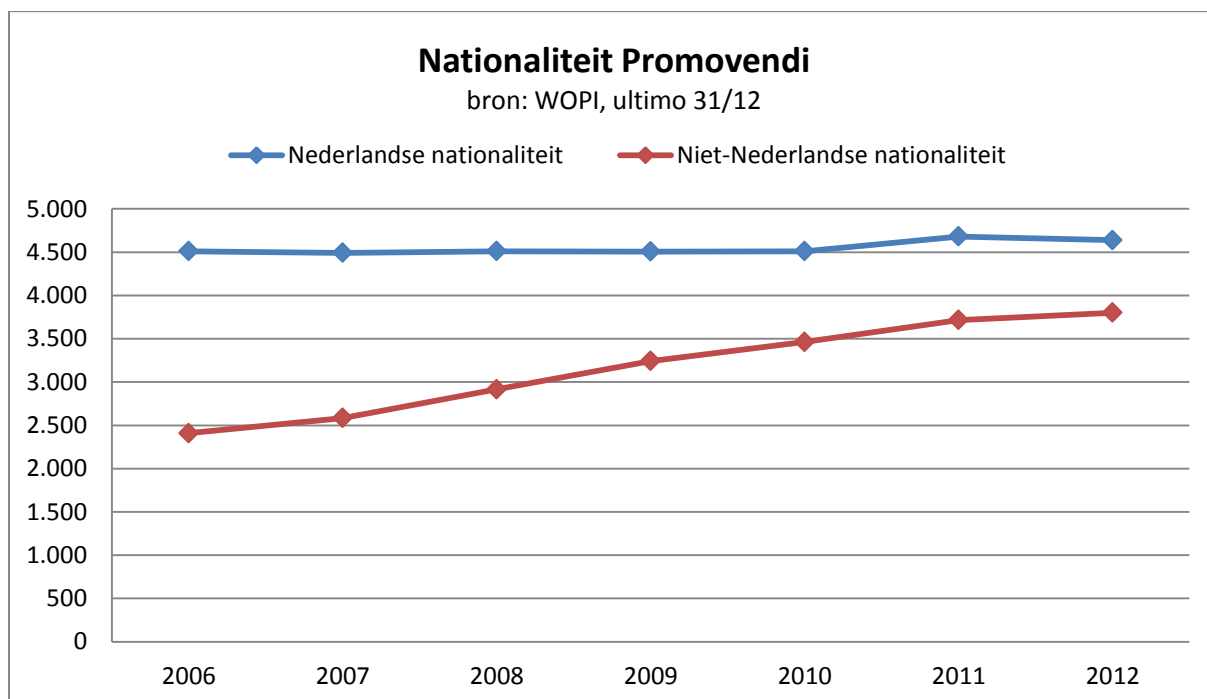

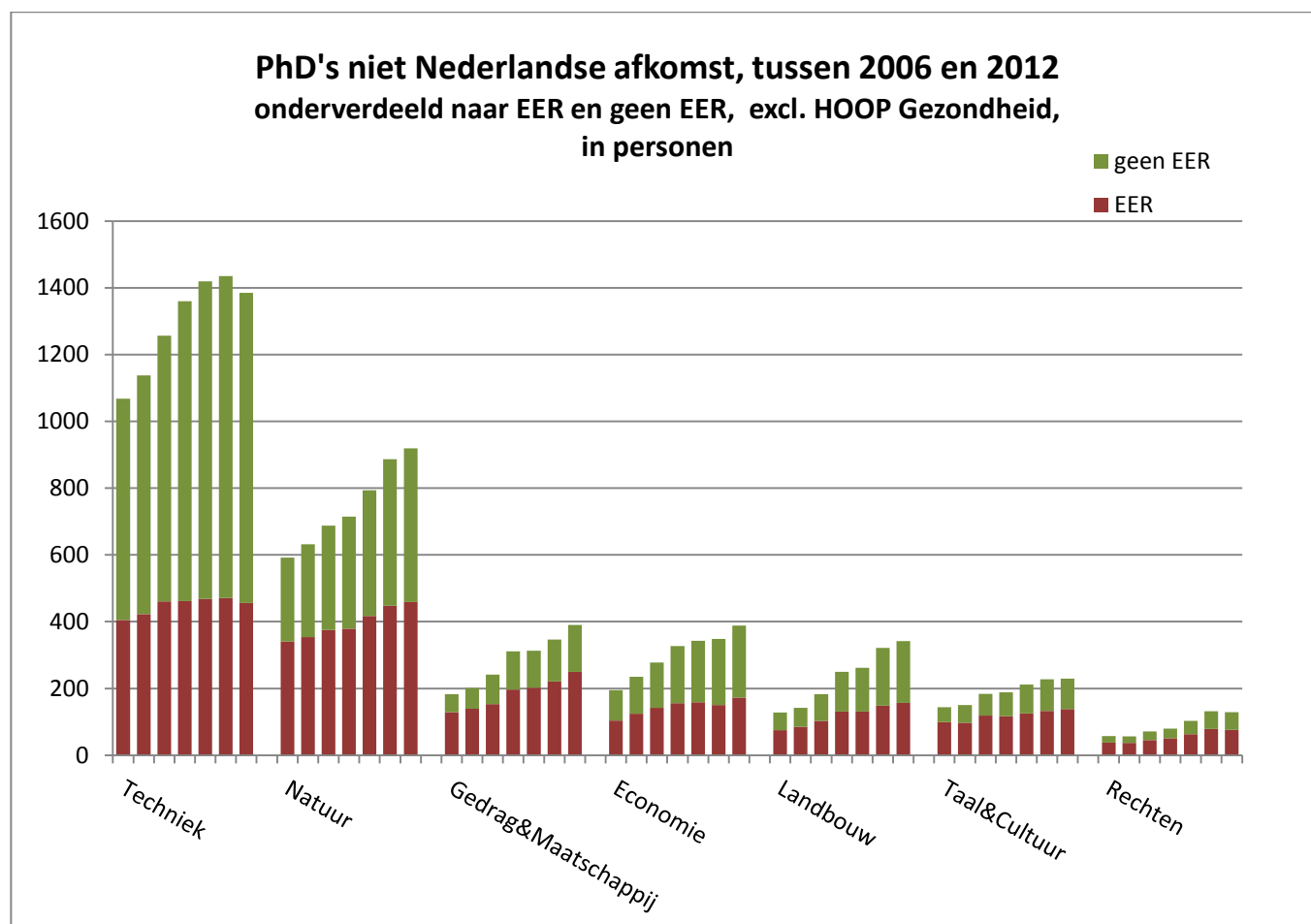
Fte exclusief HOOP Gezondheid	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hoogleraar	12%	13%	13%	14%	14%	15%	15%
Univ. hoofddocent	10%	11%	11%	13%	14%	16%	16%
Universitair docent	16%	19%	21%	24%	25%	27%	27%
Overig WP	28%	30%	32%	34%	35%	36%	36%
Promovendus	35%	37%	40%	43%	44%	45%	46%

3.3 Ontwikkeling PhD's, in personen (excl. HOOP Gezondheid)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Totaal promovendi (exclusief HOOP Gezondheid)	6.919	7.076	7.425	7.751	7.972	8.396	8.438
Nationaliteit onbekend/statenloos	12		1	2	3	7	5
Totaal promovendi met bekende nationaliteit	6.907	7.076	7.424	7.749	7.969	8.389	8.433
Waarvan:							
Nederlandse nationaliteit	4.511	4.492	4.510	4.508	4.510	4.680	4.638
Niet-Nederlandse nationaliteit	2.396	2.584	2.914	3.241	3.459	3.709	3.795
Als verhouding:							
% Nederlandse nationaliteit	65%	63%	61%	58%	57%	56%	55%
% Niet-Nederlandse nationaliteit	35%	37%	39%	42%	43%	44%	45%

3.4 Aantal PhD's van niet-Nederlandse afkomst, per HOOP-gebied , (exclusief HOOP Gezondheid)

HOOP-gebied	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Techniek	1.071	1.138	1.257	1.360	1.419	1.435	1.385
Natuur	596	632	688	717	796	892	921
Gedrag&Mij	184	201	241	311	313	346	391
Economie	195	235	278	327	343	348	389
Landbouw	128	142	184	250	262	321	342
Taal&Cultuur	148	150	184	188	213	229	230
Rechten	57	56	71	80	103	132	129
Divers (restgroep)	29	30	12	10	13	13	13
Totaal	2.408	2.584	2.915	3.243	3.462	3.716	3.800

Bijlage 4. Beknopt overzicht van geraadpleegde bronnen

- Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid (AWT), *Kiezen voor kenniswerkers* (2013)
- Centraal Planbureau (CPB), *De economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs* (2012)
- DAAD, *The Financial Impact of Cross-border Student Mobility on the Economy of the Host Country*, (2013)
- EAIE, *Forum: Internationalisation and employability: Are we missing a trick?*, conference report (2012)
- Nuffic, *Internationalisering in beeld. Uitgaande mobiliteit*, overzicht 2013 (2013)
- Nuffic, *Internationaliseringplannen van hoger onderwijsinstellingen: een vergelijkende studie* (2013)
- Nuffic, *Mobiliteit in beeld 2013* (2013)
- OECD, *Education at a glance 2013* (2013)
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), *De arbeidsmarkt naar de opleiding en beroep tot 2018* (2013)
- Sociaal-Economische Raad (SER), *Make it in the Netherlands* (2013)
- Unesco, *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education* (2009)
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), *Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland* (2013)

Bronnen voor data internationalisering

Studentenaantallen:

HBO: 1cijferHO2013, DUO

WO: 1cijferHO2013, VSNU/CBS

Opleidingsgegevens:

Database Studiekeuzeinformatie (versie SKD13_3_1, tabel Kenmerken Opleiding)

Personeelsgegevens:

WOPI 2012, VSNU

